

ילדים ונוער במלחמה

דו"ח לוועדת המנכ"לים לזכויות ילדים ונוער
מלחמת "חרבות ברזל"

יולי 2024

דבר המנהל הכללי במשרד המשפטים – יו"ר ועדת המנכ"לים הקבועה לזכויות ילדים ונוער

מלחמת "חרבות ברזל" העמידה בפני מדינת ישראל אתגרים רבים, ביניהם בתחום ההגנה על אוכלוסיות ייחודיות כמו ילדים ונוער. ילדים שנרצחו, ילדים שנחטפו, אובדן בני משפחה בטרם עת, ילדים שהיו חשופים לאלימות הקשה, תכנים פוגעניים ברשת, פינוי משפחות מבתיחן ושהותן במתקני קליטה, היעדרות ממושכת של אחד מהורים או שניהם, על רקע גיוס לשירות מילואים ועוד. כל אלו גורמים למצוקות רבות בקרבם של בני הנוער, ורבים מהם סוחבים על כתפיהן הרכות חוויות קשות.

בהתמודדות עם מציאות זו נדרשה עבודה ממשלתית רחבה ומתואמת. משרדי הממשלה השונים, אשר בעבודתם עוסקים בתחום הילדים והנוער, התגייסו וגייסו את כל משאביהם על מנת לענות על הצרכים הרבים שהתעוררו. במסגרת העבודה הממשלתית, פותחו מענים חדשניים, הוקמו צוותים בין משרדיים וניתן מענה לסוגיות הרבות שעלו מהשטח.

ועדת המנכ"לים הקבועה לזכויות ילדים ונוער, הפועלת מכוח החלטת ממשלה 1652, התכנסה ביום זכויות הילד הבין לאומי, 20.11.23, לדון בסוגיות בוערות בצל המלחמה. ועדה זו תתכנס שוב ב-30.7.24, ולקראת כינוסה זה הנחיתי את יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, בחטיבה החברתית במשרד המשפטים, לגבש דו"ח שיתאר את הפעילות הממשלתית בנושא ואת המענים שניתנו לילדים ונוער במהלך המלחמה. הדו"ח בוחן גם את האתגרים שעומדים בפני המערכת ואת האפשרויות לשיפור והשקעה בתחום זה, על מנת להבטיח שילדינו יזכו לחיים בטוחים וראויים, גם בתנאים הקשים ביותר.

אני מבקש להודות למנכ"לי משרדי הממשלה השותפים ולעובדיהם, הפועלים לטובת הילדים והנוער לילות כימים, ולהביע הערכתי לעו"ד מורן שניידר (רוזנבלום), ראש החטיבה החברתית, ולעו"ד מיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, ולצוות היחידה, על העשייה הרבה בנושא והפעולה ללא לאות לטיפול ותיאום בין הגורמים הממשלתיים השונים, ארגוני החברה האזרחית ועם הילדים והנוער בהם עוסק דו"ח זה.

לסיום אבקש להשתתף בצער המשפחות השכולות שאיבדו את יקיריהן, ולשאת תפילה להשבה הביתה של החטופים, להחלמה מהירה של כל הפצועים, ולחזרתם בשלום של כוחות הביטחון העומדים על משמר ארצנו.

איתמר דוננפלד

המנהל הכללי

משרד המשפטים

דבר ראש החטיבה החברתית

"ילדים הם בני אדם. לא עולם קטן, אלא עולם ומלואו, לא אדם לעתיד לבוא אלא אדם כבר עכשיו – בהווה"

(יאנוש קורצ'אק)

מלחמת "חרבות ברזל", אשר פרצה בבוקר השבעה באוקטובר 2023 משפיעה על חייהם של כלל אזרחי ותושבי המדינה, ובפרט על ילדים ונוער, הפגיעים במיוחד להשפעות המלחמה. ילדים ונוער שהם או בני משפחתם נחטפו, נרצחו, נפלו בקרב או נפצעו, ילדים ונוער שפוננו מביתם, ילדים למשרתי המילואים, ועל כלל הילדים והנוער בישראל.

החטיבה החברתית במשרד המשפטים, אשר הוקמה בסוף שנת 2022, אמונה על תיאום הפעילות הממשלתית בנושאים שונים ומאגדת תחתיה יחידות תיאום ממשלתיות ובהן יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, אשר הוקמה מכח החלטת הממשלה 1652 מיום 19.6.22. מטרת היחידה לפעול לתיאום וליצירת שיתופי פעולה בין משרדי הממשלה ובין הממשלה וגורמים מחוצה לה, ולסייע לועדת המנכ"לים הקבועה לילדים ונוער בגיבוש פתרונות מעשיים לסוגיות מקצועיות שיזוהו כדורשות תיאום בין-משרדי. מאחר שמשרדי ממשלה שונים עוסקים בטיפול בילדים ונוער, ישנה חשיבות רבה בתיאום פעילות הממשלה בהקשר זה, ובסנכרון בין השירותים השלטוניים הניתנים להם. הדבר נכון בעת שגרה, והוא מתחדד ביתר שאת בתקופת המלחמה, בה נדרשת ממשלת ישראל ליתן מענה מיטבי ויעיל למגוון צרכים ולאוכלוסייה בהיקף רחב, וכן לפתח במהירות מענים ייחודיים לצרכים חדשים שזוהו.

הדו"ח שלפניכם גובש בשיתוף כלל המשרדים הממשלתיים האמונים על הנושא, ומטרתו להביא בפני ועדת המנכ"לים כאמור, תמונת מצב בדבר הילדים והנוער במלחמה, סקירה בדבר העשייה הממשלתית והאתגרים אשר עדיין ניצבים בפנינו, הדורשים מענה ממשלתי. אנו תקווה כי ההמלצות בדו"ח זה, יהווה בסיס להמשך תיאום הפעילות הממשלתית בנושא ילדים ונוער במצב חירום.

ברצוני להודות לכל שותפינו לעשייה, הן במשרדי הממשלה והן מחוץ לה, וכן לשר המשפטים, למנכ"ל המשרד מר איתמר דוננפלד, לגב' ציון ליפשיץ פלוס ויתר צוותו, על תשומת הלב המיוחדת לנושא זה, ההכרה בחשיבותו, ועל התמיכה והסיוע הרב. בפרט, אבקש להודות לעו"ד מיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, ולעובדות היחידה אשר היא עומדת בראשה, אשר פועלות מאז פרוץ המלחמה, ללא לאות, בשותפות כלל משרדי הממשלה האמונים על הנושא, לקידום זכויותיהם של הילדים והנוער, ועל מלאכת גיבוש דו"ח זה.

בעת סיום העבודה על דו"ח זה, נרצחו 12 ילדים וילדות ממגידל שמש, בעת משחק כדורגל, ועשרות נוספים נפצעו. אסון כבד זה, העלה את מספר הילדים שנרצחו החל מפרוץ המלחמה, לחמישים ושלושה. אנו משתתפים בצערן של המשפחות ובכאבן הקשה מנשוא, ושולחים את תנחומינו לכל המשפחות השכולות שאיבדו את יקיריהן מפרוץ המלחמה.

בתפילה לחזרתם המהירה והבטוחה של כל החטופים, להחלמתם של הפצועים – בגוף ובנפש, ולימים טובים יותר.

עו"ד מורן שניידר (רוזנבלום)

ראש החטיבה החברתית

משרד המשפטים

דבר המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער

"הבה נבטיח כי לא תיגזל מילדינו הזכות לחיות בעולם חופשי והוגן"

(ווינסטון צ'רצ'יל, 1941)

ועדת המנכ"לים הקבועה לזכויות ילדים ונוער ויחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, הוקמו בהחלטת ממשלה 1652, מחודש יוני 2022 "לאור החשיבות הלאומית שרואה ממשלת ישראל במדיניות מתואמת, מקיפה וכוללת בענייניהם של ילדים ונוער ונוכח הצורך בתיאום ממשלתי בין המענים, הזכויות והשירותים הניתנים לילדים ונוער... לשם הבטחת מענה שלם ורב-תחומי לצורכיהם המגוונים והרבים של ילדים ונוער... ומתוך הכרת חשיבות שמיעת קולם של ילדים ונוער בתהליכי קבלת החלטות וגיבוש מדיניות בעניינם".

חשיבות לאומית זו קיבלה משנה תוקף עם פרוץ מלחמת "חרבות ברזל", והדו"ח הממשלתי בנושא "ילדים ונוער במלחמה" נכתב מתוך הבנת הצורך בתיאום ממשלתי והחובה לשימת זרקור על השלכותיה של המלחמה על אוכלוסיה ייחודית זו.

ועדת המנכ"לים התכנסה בתחילת המלחמה לדון בסוגיות בוערות בצלה, והיא מתכנסת בשנית לדון בהמלצות העולות מדו"ח זה. כולי תקווה כי יהיה בכך ולו להיטיב במעט את מצבם של הילדים והנוער בתקופה קשה זו.

אני מבקשת להודות למנכ"ל משרד המשפטים, שלבקשתו נכתב הדו"ח הממשלתי, על הקשב והחשיבות הרבה שהוא מייחס לנושא הילדים והנוער, ולראש החטיבה החברתית, על ההכוונה, הליווי והאמונה בתיאום הממשלתי בנושא זה. ברצוני להודות למשרדי הממשלה השותפים, עמם אנו הולכים יד ביד, בשעות שגרה וודאי בעת מלחמה. אני מבקשת להוקיר תודה מיוחדת לעובדות היחידה המסורות, ובפרט לעו"ס יפעת קרמר, לגב' קרן בייסרמן, לגב' חושן סטרובינסקי ולגב' לירון לבנה, אשר מתחילת המלחמה, עובדות ללא לאות ועל העבודה המקצועית וההשקעה האדירה בגיבוש דו"ח זה.

לסיום אבקש לשלוח תפילה להשבת החטופים ובהם אריאל וכפיר ביבס, לרפואת הפצועים הרבים, לחזרת חיילנו הביתה בשלום ולשלוח תנחומיי למשפחות השכול הרבות מנשוא.

עו"ד מיכל גולד

המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער

החטיבה החברתית

משרד המשפטים

תוכן עניינים :

2	דבר המנהל הכללי במשרד המשפטים – יו"ר ועדת המנכ"לים הקבועה לזכויות ילדים ונוער
3	דבר ראש החטיבה החברתית
4	דבר המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער
6	1. פתח דבר
6	2. פעילות ממשלתית בנוגע לילדים ונוער
8	2.1 ילדים ונוער שנרצחו וילדים ונוער במשפחות חללים או נרצחים
8	2.1.1 ילדים ונוער שהתייתמו
11	2.1.2 ילדים ונוער ששכלו אחים
13	2.2 ילדים ונוער שנחטפו, שחזרו מהשבי ושיש במשפחתם חטופים או שבים מהשבי
13	2.2.1 הקמת מנהלת חטופים
14	2.2.2 יצירת נוהל מתואם לקבלת ילדים ונוער שחזרו מהשבי
15	2.2.3 משפחות חטופי כוחות הביטחון
15	2.2.4 ליווי תלמידים השבים ותלמידים שקרוב משפחתם חטוף, שב, או נעדר
16	2.2.5 סיוע משפטי לילדים ונוער שבמשפחתם חטוף, או נעדר
17	2.3 ילדים ונוער שנפצעו ו/או שהוכרו כנפגעי פעולות איבה
17	2.3.1 הכרה כנפגעי פעולות איבה
18	2.3.2 ילדים ונוער שהוכרו כנכי פעולות איבה
18	2.3.3 חוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים) (תיקון מס' 19 – הוראת שעה – חרבות ברזל), התשפ"ד-2023
19	2.4 ילדים ונוער במשפחות שפונו מביתם או שהתפנו עצמאית
20	2.4.1 פינוי תושבי הצפון והדרום מביתם
23	2.4.2 עשייה ממשלתית במתקני הקליטה
29	2.4.3 סוגיות מהותיות שעלו וטופלו בעניין ילדים ונוער מפונים
31	2.4.4 ילדים ונוער בהשמה חוץ ביתית
32	2.4.5 ילדים ונוער עולים שפונו או התפנו מבתייהם
32	2.4.6 ילדים ונוער עם מוגבלות שפונו או התפנו מבתייהם
35	2.5 ילדי משפחות מילואים
37	2.6 כלל הילדים והנוער במדינת ישראל, בצל המלחמה
37	2.6.1 חשיפה לתכנים קשים ברשת
39	2.6.2 ליווי תלמידים שחווים משבר אישי מתמשך והקלות בבחינות הבגרות
39	2.6.3 בריאות הנפש
40	2.6.4 חינוך בלתי פורמאלי
40	2.6.5 תזונה בריאה
41	2.6.6 ילדים ונוער עם מוגבלות
42	2.6.7 הבטחת נגישות לבית משפט במצב החירום
42	2.6.8 ילדים ונוער עולים
43	2.6.9 עשייה במישור הבין-לאומי
45	3. המלצות

1. פתח דבר

מהשבעה באוקטובר 2023, נמצאת מדינת ישראל במלחמה, אשר החלה במתקפה שלא ידעה כמותה על יישובי עוטף עזה והדרום. במקביל החלו מתקפות תכופות גם בגבול הצפוני, אשר נמשכות עד לעת הזו. כתוצאה מכך פונו בהחלטות ממשלה יישובים רבים מצפון ודרום המדינה.

מלחמת "חרבות ברזל" השפיעה על כלל הילדים והנוער בישראל באופן רחב היקף. החל מילדים ונוער שהם או קרובי משפחתם נפצעו, נהרגו או נחטפו, המשך בילדים ונוער שנאלצו להתפנות מביתם, או להתמודד עם גיוס למילואים של הוריהם, ועד לילדים ונוער שהתמודדו וחלקם עודם מתמודדים עם אי קיום שגרת לימודים רציפה במסגרות החינוך, או קשיים אחרים בתקופת המלחמה. נכון לעת כתיבת שורות אלה, 53 ילדים וילדות נרצחו במלחמה, ושני ילדים עודם חטופים בעזה.

בעקבות המלחמה, רבים מאנשי המקצוע ובעלי תפקידים גויסו למילואים, פונו מביתם או שהם ו/או משפחתם נפגעו במלחמה, לרבות ראש מועצה שנרצח. עקב כך, נדרשה התגייסות רבה מצד עובדי משרדי הממשלה והרשויות המקומיות שחלקם נדרשו לבצע משימות השונות מעבודתם בימי שגרה, ותפקידים רבים מהם הוסבו לצרכים שעלו בעקבות המלחמה. לצד זאת, בולטת גם פעילותם של ארגוני חברה אזרחית שהתייצבו למן היום הראשון למתן מענה מהיר לצרכים שעלו.

עם פרוץ המלחמה ונוכח הצרכים הייחודיים של ילדים ונוער, הוקם במסגרת השולחנות העגולים הרב מגזריים במשרד ראש הממשלה, **שולחן ייעודי בנושא "ילדים ונוער במלחמה"** אשר נועד לאפשר הסתכלות רחבה על צרכיהם של ילדים ונוער במצב החירום, לשם תיאום, זיהוי צרכים וגיבוש דרכי פעולה בעניינם.

בשולחן משתתפים כ-200 חברים, ביניהם נציגי משרדי ממשלה, שלטון מקומי, ארגוני מגזר שלישי (עמותות וקרנות פילנתרופיות) העוסקים באוכלוסייה זו ונציגי נוער, בהובלה משותפת של המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער בחטיבה החברתית במשרד המשפטים, מצד הממשלה ושל מנכ"לית המועצה לשלום הילד, מצד החברה האזרחית ומנהלת היחידה לשותפויות רב מגזריות באגף ממשל וחברה במשרד ראש הממשלה. חלק מהסוגיות שעלו בדיוני השולחן טופלו באופן מיידי וחלקן הועברו לטיפול בצוותי משימה ייעודיים. סוגיות מורכבות שדרשו תיאום ממשלתי או רב מגזרי רחב יותר, הובאו בפני מנכ"ל משרד ראש הממשלה ומנכ"ל משרד המשפטים וחלקן אף הובאו לדיון בועדת המנכ"לים הקבועה לזכויות ילדים ונוער.¹ כמו כן, הוקמו צוותי פעולה ייעודיים ושולחנות עגולים נוספים המתמקדים באוכלוסיות ספציפיות דוגמת הגיל הרך, ילדים ללא הורים, ילדים ונוער עם מוגבלות ועוד, עליהם מפורט בהמשך.

ועדת המנכ"לים הקבועה בעניין זכויות ילדים ונוער, בראשות מנכ"ל משרד המשפטים, פועלת מכוח החלטת ממשלה 1652 "הקמת ועדת מנכ"לים קבועה ומינוי מתאם ממשלתי לעניין זכויות ילדים ונוער", מיום 19.06.2022, וחברים בה מנכ"לי משרד החינוך, הרווחה והביטחון החברתי, הבריאות, המשרד לביטחון לאומי, העלייה והקליטה והאוצר. במסגרת החלטת הממשלה הוטל על ועדת המנכ"לים לפעול לתיאום

¹ פירוט אודות תוצרי השולחן ניתן למצוא כאן.

מדיניות ופעילות ממשלתית, ולגיבוש תכנית רב שנתית בנושאים הדורשים תיאום בין משרדי בנושא זכויות ילדים ונוער.

כינוסה השני של ועדת המנכ"לים התקיים ב-20.11.2023 והוקדש לסוגיות בוערות בצל מלחמת "חרבות ברזל". ישיבת הוועדה כללה סקירה של עבודת כל משרד אודות המענים שניתנים על ידו לילדים ונוער במלחמה, בדגש על אוכלוסיית המפונים והנפגעים במלחמה; החלטה על הקמת צוות ממשלתי בנושא מוגנות וביטחון ילדים ונוער במתקני הקליטה; עדכון משרד הבריאות באשר לצוות העבודה לגיבוש ויישום תוכניות ממשלתיות בנושא בריאות הנפש של ילדים ונוער; ודיון באשר לצעדים הנדרשים במהלך המלחמה ואחריה. בסיום הישיבה סיכם יו"ר הוועדה כי בהמשך כל משרד יציג את כיוון הפעולה שלו, בדגש על הצעדים הנדרשים ברמה הבין משרדית. נוסף על אלה הוקם צוות ממשלתי לתיאום הטיפול בילדים שנותרו ללא הוריהם.²

דו"ח זה נכתב לבקשת מנכ"ל משרד המשפטים, יו"ר ועדת המנכ"לים הקבועה, ומטרתו להציג בפני הוועדה תמונה אודות מצבם של ילדים ונוער במלחמה, לפרוש את עיקרי העשייה במשרדי הממשלה והצוותים הפועלים בנושא לצורך תיאום הפעילות הממשלתית, להצביע על סוגיות עיקריות הדורשות טיפול בין-משרדי ולסייע לוועדת המנכ"לים לקבל החלטות מושכלות בעת הזו. לצורך כך, כולל הדו"ח נתונים וסקירה של הפעילות הממשלתית ושל הצוותים הייעודיים שהוקמו בנושא. יודגש כי דו"ח זה כולל את הפעילות של כלל משרדי הממשלה, גם אלו שאינם חברים בוועדה הקבועה.

על מנת לשרטט את תמונת מצבם של הילדים והנוער, מתייחס הדו"ח לאוכלוסיות שזוהו כפגיעות במיוחד, לצד התייחסות לכלל הילדים והנוער בישראל, ובהן: ילדים ונוער שנרצחו וילדים ונוער במשפחות חללים או נרצחים; ילדים ונוער שהתייתמו מהוריהם; ילדים ונוער ששכלו אחים; ילדים ונוער שנחטפו, שחזרו מהשבי וכן ילדים ונוער שיש במשפחתם חטופים או שבים מהשבי; ילדים ונוער במשפחות שפנו מבתיים או התפנו עצמאית, לרבות ילדים ונוער שחזרו לבתיים; ילדי משפחות מילואים; ילדים ונוער שנפצעו וילדים ונוער שהוכרו כנפגעי פעולות איבה. כלל הנתונים המפורטים להלן מייצגים את קבוצת הילדים והנוער עד גיל 18, אלא אם צוין אחרת.

כבר עתה ייאמר, כי החל מימי המלחמה הראשונים ואף משלבי העבודה הראשונים של דו"ח זה, **עלה צורך אקוטי במסד נתונים אחיד, משותף ומתעדכן לכלל משרדי הממשלה, וכן בהחלטה בדבר הגורם האמון על המידע הממשלתי הרשמי, בנושא זה.** הדבר עלה ביתר שאת לגבי אוכלוסיות שנדרשו לקבל מענה ייחודי בעקבות מצב החירום, כגון ילדים ונוער שהתייתמו וילדים ונוער שפנו מביתם. מלאכת גיבוש הדו"ח לימדה כי כל משרד ממשלתי מתבסס על נתונים שנאספו על ידו והנתונים אינם תמיד מסונכרנים ומתואמים. זאת, לא אחת, בשל העדר אחידות במונחים השונים בהם נעשה שימוש בכל משרד.

אנו תקווה כי יהיה בדו"ח זה בכדי לפרוש תמונה אודות מצבם של הילדים והנוער בצל המלחמה, להציג את עיקרי העשייה הממשלתית עבור הילדים והנוער, את הפערים הקיימים הדורשים טיפול ממשלתי, ולתת במה לסוגיות מהותיות אלה בכדי ללמוד מהן לעתיד.

² פירוט אודות ועדת המנכ"לים וסיכום כינוסה השני ניתן למצוא [כאן](#).

2. פעילות ממשלתית בנוגע לילדים ונוער

בסקירה להלן יוצגו, ביחס לכל קבוצה מקבוצות האוכלוסייה שצוינו לעיל, נתונים וכן פעילות ממשלתית שנגעה לאוכלוסיות אלו. פעולות אלה נעשו הן במישור המשרדי והן במישור הבין משרדי על ידי צוותים ייעודיים לטיפול בסוגיות השעה.

2.1 ילדים ונוער שנרצחו וילדים ונוער במשפחות חללים או נרצחים

מפרוץ המלחמה, נרצחו 53 ילדים ונוער.³

23 ילדים ונוער נותרו ללא שני הורים (נכון ליום 14.7.24), מתוכם 3 יתומי כוחות הביטחון ו-20 יתומי פעולות איבה. בנוסף, התייתמו מהורה אחד 612 יתומי כוחות הביטחון (נכון ליום 08.07.24) ו-258 יתומי פעולות איבה (נכון למאי 2024).⁴

בעקבות מספר הנרצחים בתחילת המלחמה והמצב הייחודי שנוצר, הותאם נוהל "בשורה מרה" באשר למסירת הודעה למשפחות. הורחבו צוותי "בשורה מרה", המורכבים מעובדים סוציאליים ממשרד הרווחה והביטחון החברתי ומהרשויות המקומיות יחד עם פיקוד העורף ונציגי היישובים, אשר פעלו בנוהל סדור של מסירת בשורה מרה למשפחות הנרצחים.⁵ מספר הבשורות המרות שנדרשו היה חריג בהיקפו ולשם כך גויסו והוכשרו גם עובדים סוציאליים שזה אינו תפקידם בשגרה.⁶

2.1.1 ילדים ונוער שהתייתמו

הטיפול במשפחות יתומים מהורה שהינו נפגע פעולות איבה, מוסדר בחוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה, תש"ל-1970, אשר הביטוח הלאומי אמון על יישומו.⁷ כל משפחה שכולה מלווה על ידי עובד סוציאלי שיקום מטעם הביטוח הלאומי המסייע להם במיצוי הזכויות בכלל נושאי הביטוח הלאומי.⁸ הילדים והנוער שהתייתמו מהוריהם זכאים למגוון זכויות ומענים, בין היתר מענקים וקצבאות, מימון ומתן טיפולים נפשיים ורגשיים, החזרים על הוצאות רפואיות, סיוע משפטי והשתתפות בהוצאות לימודיות וחינוכיות. הזכויות משתנות בהתאם לשאלה אם מדובר ביתום משני הורים או מהורה אחד וכן בהתאם לנסיבות המקרה. צוות ממשלתי, בהובלת משרד הרווחה והביטחון החברתי, שעסק בנושא (ויפורט מטה בהרחבה)

³ פניה ממחלקת ייעוץ וחקיקה (משפט בין לאומי), משרד המשפטים לביטוח הלאומי מיום 19.05.2024; מענה ביטוח לאומי למכתב ההבהרה לאיסוף הנתונים מיפעת קרמר, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, משרד המשפטים, בדואר אלקטרוני מיום 07.07.2024.

עדכון בשיחה טלפונית מירי כהן, מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותוכניות לאומיות, משרד הבריאות עם יפעת קרמר אורן, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים, מיום 28.07.2024.

עדכון בשיחה טלפונית ענבר דוד, מנהלת אגף נפגעי פעולות איבה, הביטוח הלאומי עם יפעת קרמר אורן, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים, מיום 29.07.2024.

⁴ דואר אלקטרוני מזהבה דיין, לשכת מנכ"ל הביטוח הלאומי, למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים, מיום 09.07.2024. דואר אלקטרוני מיעל שור מילניצקי, מפקחת ארצית אגף משפחות הנצחה ומורשת, משרד הביטחון, למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, משרד המשפטים בעניין מענה למכתב הבקשה לאיסוף הנתונים (21.03.24) ועדכון מיום 18.07.2023.

⁵ שיחה טלפונית של יפעת קרמר אורן וקרן בייסרמן עם אילה מאיר, מנהלת אגף בכיר, משפחה ילדים ונוער בקהילה, משרד הרווחה והביטחון החברתי (03.04.2024).

⁶ דואר אלקטרוני מרקפת עצמון, מנהלת השירות למען הילד, משרד הרווחה והביטחון החברתי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטוט הדו"ח (16.06.2024).

⁷ חוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה, תש"ל-1970.

⁸ דואר אלקטרוני מזהבה דיין, לשכת מנכ"ל, ביטוח לאומי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין מענה למכתב הבקשה לאיסוף הנתונים (17.03.2024).

יצר אוגדן זכויות ומענים לילדים ונוער שהתייתמו משני הוריהם במלחמה,⁹ וכן פעל לתיאום בין המשרדים השונים לשם מיצוי זכויותיהם.¹⁰

הטיפול במשפחות היתומים מהורה שהינו חלל צה"ל וכוחות הביטחון, ניתן מתוקף חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום), תש"י-1950.¹¹ מראשית המלחמה, משרד הביטחון פיתח מענים מגוונים עבור היתומים שניצבים בפני אתגרים רבים. העובדים הסוציאליים המלווים את המשפחות השכולות שואפים למגע ישיר עם היתומים, שיאפשר להם היכרות מספקת עימם בכדי לבנות תוכנית ליווי מותאמת ואישית לכל יתום (תל"א). תוכנית זו הינה תוכנית ליווי אישית ליתומים בגילאי לידה עד 18, שמטרתה לסייע במתן משמעות ליתום באמצעות קישור לעולם האישי-חברתי, תוך העצמה ותמיכה. התוכנית מסייעת לאיתור חוזקות וכישורים, כמו גם אתגרים וחסמים המצויים בדרכו של היתום, ותומכת בפעילות המיועדת למימוש הפוטנציאל והעצמת היתום.

לצד מתן תמיכה בהתמודדות עם אתגריהם, מוענקת ליתומים מעטפת רגשית בהתאם לצרכיהם, כגון טיפול נפשי המוענק בידי אנשי מקצוע חיצוניים או קבוצות תמיכה המתקיימות על ידי משרד הביטחון. כמו כן, המשרד מאפשר מתן התערבות רגשית מסוגים שונים, המשלבים היבטים של גוף ונפש (הידרותרפיה, טיפול באמצעות בעלי חיים ועוד). לצד אלה, ניתנות ליתומים גם הטבות כלכליות כגון סיוע בלימודי נהיגה, מענק בר / בת מצווה, סיוע בטיפול שנייים וחונכות ליתומים בגילאי 4-18.¹²

האפוסטרופוס הכללי במשרד המשפטים גיבש מתווה ייעודי ומותאם לפעולות ברכוש של קטין שהתייתם מהורה אחד או משני הוריו, הטעונות אישור של בית המשפט. בין היתר, כאשר המנוח לא הותיר אחריו צוואה.¹³ האפוסטרופוס הכללי הינו צד לכלל ההליכים בבית המשפט, והמתווה הייעודי שגיבש מאפשר מתן מענה אישי, רגיש ומותאם לנסיבות כל תיק ותיק, לרבות בפנייה מוקדמת לאפוסטרופוס הכללי, לפני הגשת הבקשה לבית המשפט.¹⁴

בנוסף, מערך ייצוג קטינים "עו"ד משלי" בסיוע המשפטי, במשרד המשפטים, מייצג קטינים שהתייתמו מהוריהם בהתאם להחלטות של ערכאות משפטיות שונות שקבעו כי יש מקום לייצוג עצמאי לקטינים. זאת בין היתר בהליכי נזקקות בבית המשפט לנוער, הליכים בבית המשפט לענייני משפחה ועוד. בהחלטת ממשלה 2777 "הענקת סיוע משפטי לבני משפחותיהם של נפגעי עבירות המתה כתוצאה מפעולות איבה ולמשפחות שכולות", מיום 23.06.2017, נקבע כי ישנה זכאות לסיוע משפטי לבני משפחותיהם של נפגעי עבירות המתה כתוצאה מפעולות איבה ולמשפחות שכולות. במסגרת זו מוענק ייצוג משפטי לקרובי משפחה המגדלים את

⁹ לקישור לאוגדן לחץ כאן.

¹⁰ דואר אלקטרוני מרקפת עצמון, מנהלת השירות למען הילד, משרד הרווחה והביטחון החברתי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (16.06.2024).

¹¹ חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום), תש"י-1950.

¹² דואר אלקטרוני מאגף משפחות, הנצחה ומורשת, משרד הביטחון ליפעת קרמר אורן, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (18.07.2024).

¹³ חוק הירושה, התשכ"ה-1965

¹⁴ דואר אלקטרוני מגלי גרוס, המשנה לאפוסטרופוס הכללי, משרד המשפטים למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין למכתב הבקשה לאיסוף הנתונים (14.03.2024).

היתומים, כגון סבים ודודים, במגוון הליכים משפטיים הנובעים מאירוע האיבה וקשורים בקטינים היתומים.¹⁵

2.1.1.1 ילדים ונוער שהתייתמו משני הוריהם

כבר בתחילת דיוני השולחן הרב מגזרי "בנושא ילדים ונוער במלחמה" עלה כי נדרש ממשק נתונים מלא ומשותף לגבי ילדים ונוער שנותרו ללא הורים בעקבות המלחמה וכי נדרש תיאום ממשלתי דחוף הן ברמת הנתונים והן ברמת תיאום הטיפול באלה. בעקבות זאת, התקיימה ישיבה בראשות מנכ"ל משרד המשפטים ומנכ"ל משרד הרווחה והביטחון החברתי ובה סוכם על הקמת **צוות משימה בין משרדי לתיאום הטיפול בילדים ונוער שנותרו ללא הורים**, בהובלת משרד הרווחה והביטחון החברתי ובהשתתפות נציגי משרד המשפטים, החינוך, הבריאות, הביטחון, הביטוח הלאומי ומשרד ראש הממשלה. הצוות הוקם במטרה ליצור ממשק נתונים מלא ומשותף אודות ילדים ונוער שנותרו ללא הוריהם, להבטיח רצף טיפולי ותיאום בין כלל הגורמים הממשלתיים המעניקים מענה למשפחות אלו ולהסיר חסמים בטיפול בילדים. בתוך כך, פעל הצוות בדרכים הבאות:

1. הצוות יצר מערכת רחבה הנוגעת בסוגיות רוחב ובתיאום המענים, ולצד זאת המקרים הפרטניים נדונו ברמה המקומית על ידי הגורמים המלווים אותם בלבד, לשם שמירה על פרטיותם וחסינותם. הצוות הממשלתי אמון על התווית הנהלים בכל הנוגע לאותם הילדים והנוער, וצוותי העבודה בשטח, המרכזים את העבודה אל מול המשפחות, אמונים על יישומם. לכל משפחה בה יתום משני הורים, הוצמד עובד סוציאלי מהמחלקה לשירותים חברתיים ברשות המקומית המתכלל בין השאר את עבודת כלל גורמי הטיפול, חינוך, ביטוח לאומי, אפטרופוס כללי ורווחה על מנת למנוע כפילויות ועומס על אותן המשפחות.
2. הצוות מיפה את השותפים לטיפול בקבוצת אוכלוסייה זו, ונוצר בסיס נתונים אחיד שמתוכו נגזרה רשימת אנשי הקשר ממשרדי הממשלה הרלוונטיים לטיפול בכל ילד ונער וכך נגזרו דיונים פרטניים לטיפול באירוע או בסוגיה שעלתה. כאמור, במטרה לתאם את הטיפול במשפחות הילדים והנוער שנותרו ללא שני הוריהם, סוכם כי העובד הסוציאלי מטעם משרד הרווחה והביטחון החברתי יהיה אחראי על הקשר עם המשפחות ויתכלל את המענים. יוזכר, כי ילדים ונוער שהתייתמו משני הורים שהינם חללי כוחות הביטחון נמצאים תחת טיפול משרד הביטחון, בשיתוף עם משרד הרווחה והביטחון החברתי וכי קיים שיתוף פעולה עם הצוות הבין משרדי.
3. הצוות הבין משרדי יצר **מפת זכויות** של כלל הזכויות להן זכאים ילדים ונוער שנותרו ללא הורים בעקבות המלחמה. בוצעה עבודת מטה על מנת לזהות את הזכויות המגיעות להם, מכל משרד או רשות ממשלתית. בימים אלה הצוות פועל לקידום הנגשת הזכויות ויצירת נהלי עבודה לגורמים המלווים את הילדים, הנוער ובני משפחותיהם.

כמו כן, מתוך רצון לקצר תהליכים ולהבטיח קביעות ויציבות בחיי הילדים והנוער, הוסדרו באופן מהיר הליכי אומנה זמנית אצל בני המשפחה לאחר קבלת החלטת בית המשפט בעניין.¹⁶ בהמשך נעשו פעולות

¹⁵ דואר אלקטרוני מנטע ברק, מ"מ ממונה ארצית מדיניות ציבורית וחקיקה, הנהלת הסיוע המשפטי משרד המשפטים למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטוט הדו"ח (16.06.2024).

¹⁶ מקום שהותם של הילדים והנוער הוסדר בהתאם להוראות חוק האומנה לילדים, תשע"ו – 2016.

להסדרה קבועה של מקום שהותם עד הגיעם לגיל 18.¹⁷ כלל הילדים והנוער היתומים משני הורים הושמו במשפחות אומנה, וקיבלו ליווי מגופי האומנה בבניית תוכנית טיפול יעוץ לאומנים ולכל המשפחה. יצוין כי העובד הסוציאלי המתכלל מהרשות, נציג ביטוח לאומי ומנחת האומנה עובדים כצוות בכלל התחומים. העובד הסוציאלי המתכלל מסייע גם בתיאום הקשר עם משרדי הממשלה הרלוונטיים.¹⁸

בנוסף, האפוסטרופוס הכללי במשרד המשפטים, גיבש מתווה טיפול ייעודי ואישי באפוסטרופוסים שמונו לילדים ונוער שהתייתמו משני הורים ובכל מחוז הוקצתה מפקחת ייעודית לטיפול בכלל התיקים הנוגעים לאלה במחוז. הקשר הראשוני עם המשפחה מתבצע באמצעות העובד הסוציאלי המתכלל והעברת פרטי הקשר של המפקחת האחראית על התיק במחוז הרלוונטי.¹⁹

2.1.1.2 ילדים ונוער שהתייתמו מהורה אחד

כאמור, הביטוח הלאומי אמון על הטיפול ביתומי פעולות איבה, ומשרד הביטחון אמון על הטיפול ביתומי כוחות הביטחון. במקרים מסוימים שדרשו זאת, הייתה מעורבות משותפת של משרד הביטחון או הביטוח הלאומי עם שירותי הרווחה תוך הסדרת מכלול צרכיהם.²⁰ בהמשך לעבודת הצוות הבין משרדי בכל הנוגע לילדים ונוער ללא הורים, ממשיכה להתבצע חשיבה מתמדת גם בהקשר של ילדים שהתייתמו מהורה אחד, כיצד ניתן למפות ולסייע במיצוי זכויותיהם ובמתן מענים לצרכיהם.

2.1.2 ילדים ונוער ששכלו אחים

1,014 ילדים ונוער שכלו את אחיהם במלחמה, מתוכם 559 ילדים ונוער שאחיהם חלל צה"ל וכוחות הביטחון ו-455 ילדים ונוער שאחיהם חלל פעולות איבה, נכון ליום 21.22.07.2024

משרד ראש הממשלה כינס דיון בין משרדי למיפוי המענים הממשלתיים למשפחות נרצחי ה-7.10 (האזרחיים), במסגרת המשפטית הקיימת, במטרה לבחון את הפערים הקיימים למול הצרכים העולים מהשטח ולגבש מענים נוספים ככל שניתן.²²

בעקבות זאת התקיימו דיוני מנכ"לים לחיזוק מעטפת המענים הממשלתיים למשפחות נרצחי ה-7.10.23 לשם הגברת התיאום הממשלתי בטיפול במשפחות השכולות וחיבור של גורמי המקצוע במטה ובשטח.

¹⁷ שיחה טלפונית יפעת קרמר אורן עם רקפת עצמון, מנהלת השירות למען הילד, משרד הרווחה והביטחון החברתי (30.04.2024). הצוות הבין משרדי לילדים שנותרו ללא הורים, מסמך זכויות ילדים שנותרו ללא הורים בעקבות המלחמה (2024).

¹⁸ דואר אלקטרוני מרחל איגר לוי, מנהלת שירות ילדים ומשפחות אומנה, משרד הרווחה והביטחון החברתי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין מענה למכתב הבקשה לאיסוף הנתונים (20.06.2024).

¹⁹ דואר אלקטרוני מגלי גרוס, המשנה לאפוסטרופוס הכללי, משרד המשפטים למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין מענה למכתב הבקשה לאיסוף הנתונים (14.03.2024).

²⁰ דואר אלקטרוני מאור צוברי, יועצת המנהל הכללי, משרד הרווחה והביטחון החברתי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדוח (16.06.2024).

²¹ דואר אלקטרוני מאגף משפחות, הנצחה ומורשת, משרד הביטחון ליפעת קרמר אורן, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדוח (18.07.2024).

הודעה מענבר דוד, מנהלת אגף נפגעי פעולות איבה, הביטוח הלאומי ליפעת קרמר אורן, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים (16.07.2024).

²² אגף ממשל וחברה, משרד ראש הממשלה, סיכום דיון בין משרדי, מיפוי מענים ממשלתיים למשפחות נרצחי ה-7.10.2024 (03.03.2024).

בעקבות כך נערכת כיום עבודה על אוגדן זכויות אחוד (בטיפול הביטוח הלאומי) וכן נעשית בחינה של מודל הפעלה מעודכן בביטוח הלאומי שיאפשר הרחבה והעמקה של ליווי המשפחות כיום. כמו כן גובשה רשימת אנשי קשר במחוזות במשרדים השונים על מנת שיהיו כתובת לסייע לעובדות השיקום בהתאם לצרכים שעולים מהמשפחה. נוצר "אקסל משפחות" על מנת שלכל בן משפחה יהיו פרטי עובד סוציאלי שיקום, עורך דין מהסיוע המשפטי (ככל שיש), גורם חינוכי מלווה וגורם רווחה מלווה.²³

הדברים האמורים נכונים לכלל בני המשפחה ולא נעשתה הבחנה ייחודית או בדיקת צרכים נפרדת לאחים שכולים שהם ילדים ונוער. יצוין כי עבור אחים שכולים מתחת לגיל 21 מועברת תוספת לתגמול החודשי אותו מקבל ההורה השכול מטעם הביטוח הלאומי, בהתאם למספר הילדים. התוספת משולמת עד תום שירות החובה של הילד ככל שהוא משרת בצה"ל, ובתנאי שטרם מלאו לו 24.²⁴

בין המענים הייחודיים עבור ילדים ונוער, **במשרד החינוך הוקם מערך נפגעים, עם מסד נתונים מסודר של כלל התלמידים, של נרצחים וחטופים, הורים אחים או ילדים.** לכל תלמיד הוגדר גורם חינוכי מלווה אישי מטעם מערכת החינוך, שמלווה את התלמיד והמשפחה ומהווה כתובת לצרכים העולים במסגרת החינוכית. כמו כן, גובש מתווה התאמות בבגרויות לפי מעגלי הפגיעה.²⁵

הטיפול באחים שכולים קטינים מקרב כוחות הביטחון מתמקד בסיוע רגשי באמצעות טיפול נפשי המוענק בידי אנשי מקצוע חיצוניים או התערבות רגשית מסוגים שונים, המשלבים היבטים של גוף ונפש (לדוגמא, הידרותרפיה, גינון טיפולי, רכיבה טיפולית ועוד) וקבוצות תמיכה, לצד הטבות כלכליות כגון סיוע בלימודים על תיכונים ואקדמאיים, סיוע בהוצאות לכיתות ז'-י"ב ומתן שיעורי עזר.²⁶

²³ דואר אלקטרוני מנטע אלגבסי, מנהלת תחום בכיר חברה, אגף ממשל וחברה, משרד ראש הממשלה למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובות לטיטות הדו"ח (16.06.2024, 10.07.2024).

²⁴ "תגמול למשפחות הנספים בפעולות איבה" כל זכות (9.7.2024)
חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקולים), (תיקון- תגמולי הורים, יתומים ואחים שכולים), התשפ"ד-2024. כמו כן, בסוף חודש מאי עברה בקריאה טרומית הצעת חוק המבקשת להסדיר את זכויותיהם של אחים שכולים, אך ככלל ההצעה מתייחסת לאחים שכולים בגירים ועוסקת בקצבאות בלבד. להרחבה ראו: דברי הסבר להצעת חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום).

²⁵ משרד ראש הממשלה, סיכום דיון בין משרדי מיפוי המענים למשפחות נרצחים (27.3.2024).

²⁶ דואר אלקטרוני מאגף משפחות, הנצחה ומורשת, משרד הביטחון ליפעת קרמר אורן, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (18.07.2024).

2.2 ילדים ונוער שנחטפו, שחזרו מהשבי ושיש במשפחתם חטופים או שבים מהשבי

36 ילדים ונוער נחטפו לעזה במהלך השבעה באוקטובר (מספר זה כולל את מי שביום ה-07.10.2023 טרם מלאו להם 18). 34 מתוכם שבו בעסקאות שחרור החטופים הראשונות בעוד שניים עדיין חטופים בעזה.²⁷ על פי נתוני משרד החינוך, במערכת החינוך לומדים 33 ילדים ששבו מהשבי. על פי נתוני מנהלת החטופים ל-91 ילדים ונוער נחטף אחד ההורים ול-7 ילדים נחטפו שניהם. נכון ליום ה-21.07.2024, ל-157 ילדים ונוער, קרוב משפחה מדרגה ראשונה שנחטף. משרד הביטחון נותן מעטפת ל-5 ילדים ונוער שהוריהם חטופים, ול-19 ילדים ונוער שהינם אחים לחטופים.²⁸

נוכח המתקפה המשולבת שהחלה ביום 07.10.2023, בשים לב למספר הרב של החטופים והנעדרים ועד לזיהוי מלא של הנרצחים אל מול החטופים, הוסב מוקד 105, המשמש בשגרה כמוקד להגנה על ילדים ברשת, למוקד למשפחות הנעדרים בשיתוף משטרת ישראל ומשרד הרווחה והביטחון החברתי, אשר נתן מענה לבני משפחה שמסרו עדותם בנוגע לקרוב משפחה נעדר וביקשו סיוע. בנוסף לכך, נפתח מוקד מהל"ב אשר הציע ליווי למשפחות החטופים והנעדרים.²⁹

משרד הרווחה והביטחון החברתי פיתח מתווה ליווי למשפחות החטופים והשבים הכולל הקצאת תקנים ייעודיים של עובדים סוציאליים לליווי ילדים ונוער שחזרו מהשבי; כתיבת תורה מקצועית לקליטת השבים מותאם אוכלוסייה; הדרכות ייעודיות לעובדים סוציאליים המלווים ילדים ונוער שחזרו מהשבי והדרכות משותפות עם הצוותים המקצועיים השונים (חינוך, בריאות, ביטוח לאומי ועוד).³⁰ משרד החינוך פיתח מתווה לקליטת התלמידים במוסדות החינוך ולליווי התלמידים השבים בהיבטים רגשיים, חברתיים, ולימודיים.³¹

2.2.1 הקמת מנהלת חטופים

החלטת ממשלה 982 "סיוע למשפחות החטופים והנעדרים", מיום 22.10.2023, הסדירה את עקרונות הסיוע הראשוני למשפחות החטופים והנעדרים.³² בהמשך להחלטה זו, התקבלה החלטת ממשלה 1058 "הקמת מנהלת החטופים, הנעדרים, השבים ארצה ומשפחותיהם והסדרה בעניין פעילות משל"ט מהל"ב", מיום

²⁷ דואר אלקטרוני מניר נגר, מנהלת החטופים, הנעדרים והשבים, משרד ראש הממשלה למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין מענה למכתב הבקשה לאיסוף הנתונים (14.04.2024), שיחה טלפונית אושרה גדרון, מנהלת החטופים עם מיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער בעניין עדכון הנתונים. (18.07.2024).

דואר אלקטרוני מזהבה דיין, לשכת מנכ"ל, ביטוח לאומי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין מענה למכתב הבקשה לאיסוף הנתונים (17.03.2024).

²⁸ דואר אלקטרוני מאגף משפחות, הנצחה ומורשת, משרד הביטחון ליפעת קרמר אורן, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (18.07.2024).

²⁹ דואר אלקטרוני מנאוה כהן אביגדור, ראש תחום אגף א' (תיאום והכוונה אזרחית), המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת, המשרד לביטחון לאומי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (13.06.2024).

³⁰ דואר אלקטרוני מרקפת עצמון, מנהלת השירות למען הילד, משרד הרווחה והביטחון החברתי, למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (16.06.2024).

³¹ דואר אלקטרוני מקרן רוט איטח, מנהלת אגף תוכניות סיוע ומניעה, המינהל הפדגוגי-אגף בכיר (שירות פסיכולוגי ייעוצי), משרד החינוך למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים. (28.07.2024).

³² החלטה 982 של הממשלה ה-37 "סיוע למשפחות החטופים והנעדרים" (22.10.2023).

12.11.2023, על בסיסה הוקמה המנהלת הייעודית לטיפול בנושא חטופים, נעדרים, שבים ארצה ומשפחותיהם והוסדרה פעילות משלי"ט 'מהלב'.³³ זאת במטרה לפעול לריכוז המענים הממשלתיים הניתנים למשפחות החטופים, הנעדרים והשבים ארצה.

המנהלת אמונה על ריכוז וליווי הקשר השוטף, שיקוף תמונת מצב בנוגע למאמצי החזרת החטופים, ריכוז המענים שניתנים למשפחות וסנכרון בין כלל הגורמים העוסקים בתחום, מיפוי פערים וגיבוש פתרונות בהיבטי חוסן רגשי ופסיכוסוציאלי, חינוכי כלכלי ועוד.³⁴ המנהלת שמה דגש על רווחתם של ילדי משפחות החטופים וכן על רווחת ושיקום הילדים והנוער ששבו מהשבי.

ביום 01.03.2024 השלימה המנהלת את תהליך הקמתה וקליטת פעילויות משלי"ט מהלב למסגרת המנהלת. תחת המנהלת פועלים צוותים המלווים את המשפחות. חברי הצוות מכונים "מולקולה" וכוללים מלווה אזורי, מלווה צבאי (במשפחות חטופים), עובד סוציאלי שיקומי בביטוח לאומי, עובד סוציאלי מהמחלקה לשירותים חברתיים, עורך דין מטעם הסיוע המשפטי במשרד המשפטים, נציג משרד החינוך ואחות מהקהילה (אצל משפחות שבים) ואלה אמונים על התמיכה במשפחות.

הטיפול כולל בניית תכנית ליווי אישי לבני משפחות החטופים בכלל ולילדים ונוער במשפחות אלה בפרט. התוכנית הטיפולית מורכבת מהתערבויות נקודתיות בהתאם לצרכים האישיים. בנוסף מסייעים לילדים, הנוער ומשפחותיהם במימון זכויות כוללני אל מול המשרדים השונים ולשם כך יצרו **אוגדן של זכויות** למשפחות החטופים, הנעדרים והשבים.³⁵

כמו כן, במנהלת יושבים דרך קבע נציגי ביטוח לאומי, משרדי הבריאות, החינוך והרווחה והביטחון החברתי במטרה לסייע ולתמוך באופן רחבי במענים הנדרשים.

2.2.2 יצירת נוהל מתואם לקבלת ילדים ונוער שחזרו מהשבי

אירוע החזרה מהשבי הוא אירוע מורכב, ייחודי וכמעט נדיר גם בקנה מידה עולמי. מתוך ההבנה שמדובר באירוע בעל היבטים רפואיים, נפשיים וסוציאליים הדורשים מתן מענה מיידי ובבטיחות, ולאחר מכן מענה מותאם אישית בקהילה, הוקם צוות עבודה בין משרדי אשר פעל לגיבוש מתווה עבודה לקליטת הילדים והנוער שחזרו מהשבי. המתווה משותף לצה"ל, למשרדי הבריאות, החינוך, הרווחה והביטחון החברתי, משפטים, הביטוח הלאומי ומשרד ראש הממשלה והוסדר בנוהל מתואם. משרד הבריאות ובבטיחות החולים נערכו על מנת לקבל את הילדים והנוער שחזרו משבי חמאס והעניקו טיפול רפואי ונפשי מותאם לכל אחד ואחת. משרד החינוך הוציא מתווה לקליטת השבים במערכת החינוך תוך התייחסות להכנסתם של כלל התלמידים, ההורים וצוותי החינוך.³⁶ הנוהל עודכן והותאם בעקבות מסקנות מקליטת חזרה ארצה של שבים מהשבי.

³³ החלטה 1058 של הממשלה ה-37 "הקמת מנהלת החטופים, הנעדרים, השבים ארצה ומשפחותיהם והסדרה בעניין פעילות משלי"ט מהלב" (12.11.23).

³⁴ החלטה 982 של הממשלה ה-37 "סיוע למשפחות החטופים והנעדרים" (22.10.2023).

³⁵ דואר אלקטרוני מאושרה גדרון, ראש תחום ממשל, מנהלת החטופים, הנעדרים והשבים, משרד ראש הממשלה למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטת הדו"ח (19.06.2024).

³⁶ דואר אלקטרוני מקרן רוט איטח, מנהלת אגף תוכניות סיוע ומניעה, המינהל הפדגוגי- אגף בכיר (שירות פסיכולוגי ייעוצי), משרד החינוך למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים. (28.07.2024).

תיאום הטיפול בטווח הארוך נעשה על ידי עובד סוציאלי מלווה מטעם הרווחה, שהוצמד לכל אחד מהשבים, שתפקידו לתכלל את המענה הטיפולי בעבורו.

2.2.3 משפחות חטופי כוחות הביטחון

אגף משפחות, הנצחה ומורשת במשרד הביטחון, נקבע כגוף שיעניק למשפחות החטופים והנעדרים מקרב כוחות הביטחון מעטפת סוציאלית, רגשית וכלכלית. לצורך מתן המענה הוקמה באגף יחידה שנועדה לסייע למשפחות אלו. כחלק מהטיפול במשפחות ניתנו לילדים ולנוער, בהתאם לצורך, טיפול פסיכולוגי או התערבות רגשית, שעות חונכות, וכן סיוע במימון שיעורי עזר עקב קשיים שעלו בתחום הלימודים בעת הזו. בנוסף, נבנו תוכניות ליווי אישיות (תל"א) לילדים ולנוער שהינם אחים או ילדים של חטופים. מטרת תוכניות הליווי היא לאפשר טיפוח כישורים וכישרונות בתחומים אותם אוהבים, על מנת לאפשר חוויה מעצימה ומשמעותית לצד המציאות המורכבת עמה מתמודדים.

במסגרת התוכנית הוצמד לכל אחד "מנטור" מומחה בתחום אותו בחר, אשר מלווה אותו לאורך התוכנית ומסייע לו בפיתוח כישוריו ויכולותיו.³⁷

2.2.4 ליווי תלמידים השבים ותלמידים שקרוב משפחתם חטוף, שב, או נעדר

משרד החינוך והצוותים החינוכיים פועלים ליצירת מעטפת תומכת וליווי אישי לתלמידים השבים משבי החמאס, וכן לתלמידים שבני משפחותיהם חטופים, נעדרים ושבים. המעטפת החינוכית מורכבת מאנשי הצוות החינוכי המלווים את התלמיד, מנהלי מוסדות החינוך; גנות, מטפלות, מורים ומחנכים, אנשי טיפול; יועצים ופסיכולוגים חינוכיים ומטפלים ממקצועות הבריאות במרכזי התמיכה הישוביים (מת"א), בהתאם לצורך. מעטפת התמיכה נועדה לאפשר חזרה תהליכית לרציפות תפקודית, המותאמת באופן אישי לצורכיהם של כל השבים בכל אחד מהתחומים: לימודי, חברתי ורגשי.³⁸ יצוין כי משרד החינוך העמיד לרשות התלמידים השבים מענים ייחודיים ומגוונים, לרבות סייעת אישית המלווה את הילד בתהליך השתלבותו במוסד החינוכי, לימודים בבית התלמידים על פי צורך, תגבור לימודי פרטני. שילוב בין מסגרות כאשר תלמיד נע עם משפחתו בין רשויות, הסעות למוסדות חינוך רחוקים ומענים טיפוליים מגוונים.³⁹ משרד החינוך גיבש מסמך המפרט את המענים הניתנים לתלמידים אלה.⁴⁰ בנוסף, באפריל 2024 התפרסם חוזר מנכ"ל "ליווי תלמידים בעקבות משבר מתמשך; ליווי תלמידים שבן משפחתם נפטר, נהרג, נרצח; ליווי תלמידים שקרוב משפחתם חטוף, שב, נעדר; ליווי תלמידים שבן משפחתם נפצע או חולה במחלה מתמשכת המשפיעה על התלמיד"⁴¹ המנחה את הצוותים החינוכיים.⁴²

³⁷ דואר אלקטרוני מאגף משפחות, הנצחה ומורשת, משרד הביטחון ליפעת קרמר אורן, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (18.07.24).

³⁸ משרד החינוך "מעני משרד החינוך לתלמידים שקרוב משפחתם נחטף, נעדר, שב ולתלמידים השבים".

³⁹ דואר אלקטרוני מקרן רוט איטח, מנהלת אגף תוכניות סיוע ומניעה, המינהל הפדגוגי- אגף בכיר (שירות פסיכולוגי ייעוצי), משרד החינוך למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים. (28.07.2024).

⁴⁰ קישור למסמך נמצא כאן.

⁴¹ קישור לחוזר המנכ"ל נמצא כאן.

⁴² דואר אלקטרוני מהמנהל הפדגוגי, משרד החינוך למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (24.06.2024).

2.2.5 סיוע משפטי לילדים ונוער שבמשפחתם חטוף, או נעדר

הסיוע המשפטי במשרד המשפטים מעניק ייעוץ, ליווי וייצוג משפטי למשפחות שיקריהן חטופים או נעדרים מכוח החלטת ממשלה 982 "סיוע למשפחות החטופים והנעדרים" מיום 22.10.2023.⁴³ הסיוע המשפטי מעניק ליווי בכל ההליכים המשפטיים, לרבות בנושאי מעמד אישי, מימוש קצבאות מול הביטוח הלאומי או משרד הביטחון, הסדרת זכויות ביטוחיות, טיפול בנושאים כספיים מול הבנקים וחברות אשראי, ענייני דיור, עבודה, מס רכוש, אזרחות, אפטרופסות, קטינים, הוצאת צווי ירושה, עריכת/קיום צוואה, סיוע מול הרשויות המקומיות לקבלת הטבות והנחות ועוד.

ילדים ונוער זכאים אף הם (במישרין לאחר גיל 14, או באמצעות ההורה או האפטרופוס) לסיוע משפטי בכל סוגיה או צורך משפטי הנוגע לאירוע החטיפה או למלחמה, לרבות מימוש זכויות בריאות, חינוך, רווחה, קצבאות ושירותי סיוע, קשר עם בני משפחה ועוד.

החל מתחילת המלחמה ועד היום, נפתחו בסיוע המשפטי למעלה מ-300 תיקי ייצוג משפטי למשפחות החטופים והנעדרים.⁴⁴

⁴³ החלטה 982 של הממשלה ה-37 "סיוע למשפחות החטופים והנעדרים" (22.10.2023).

⁴⁴ דואר אלקטרוני מנטע ברק, מ"מ ממונה ארצית מדיניות ציבורית וחקיקה, הנהלת הסיוע המשפטי משרד המשפטים, למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (16.06.2024).

2.3 ילדים ונוער שנפצעו ו/או שהוכרו כנפגעי פעולות איבה

לפי משרד הבריאות, נכון לתאריך 13.06.2024, נפצעו 275 ילדים עד גיל 10. 376 ילדים וצעירים נפגעו מגיל 10 עד גיל 20. סך הכל מאז השבעה באוקטובר ועד אותו היום⁴⁵, נפגעו והיו זקוקים לטיפול רפואי 651 ילדים וצעירים עד גיל 20.⁴⁶

נכון ליום 09.07.2024 כ-19,900 ילדים ונוער הוכרו בביטוח לאומי כנפגעי פעולות איבה כתוצאה מהמלחמה, קרי, ילדים שנכחו בקורות האירוע ונותרו עם נזק נפשי או פיזי. נציין כי חלק מהליכי ההכרה טרם הסתיימו וכי מרבית הפגיעות כתוצאה מהמלחמה הינן בנפש.⁴⁷

2.3.1 הכרה כנפגעי פעולות איבה

הכרה כנפגע פעולות איבה נסמכת על נוכחות פיזית במקום האירוע והוכחת נזק שנוטר. נוכח גודל האסון, ונוכח העובדה שמדובר באירוע חריג בממדיו, גם מבחינת אורכו וגם מבחינת מספר האובדנים ומעגלי הפגיעה, הוחלט, על סמך חוות דעת מקצועית שניתנה, כי כל הילדים שנכחו במקום האירוע יוכרו כנפגעי פעולות איבה. על כן, ועל מנת להקל על המשפחות שנדרשו לטפל בגזרות רבות ודחופות, כאשר הורים הגישו בקשה להכרה, נציגי הביטוח הלאומי ערכו עבורם "עץ משפחה" והכירו בילדיהם כנפגעי פעולות איבה, גם אם לא הוגשה עבורם בקשה נפרדת. מתוך הכרה זו ניתנו מענקים שונים, ביניהם "מענק חרבות ברזל" לילדים ונוער בקו ראשון בגילאי לידה עד 18 על סך 3,500 ₪, שמטרתו לאפשר התארגנות בסיסית ראשונה. בנוסף ניתן תגמול טיפול רפואי (תט"ר) לאובדן כושר עבודה, לבני נוער בגילאי 14-18. תגמול זה ניתן לכל בני ובנות הנוער בחודשים אוקטובר ונובמבר.⁴⁸ המשך תשלומי תט"ר ניתנו במידת הצורך בהתאם למצבם התפקודי של בני הנוער.⁴⁹

עבור ילדים ונוער שהוכרו כנפגעי פעולות איבה, ביטוח לאומי מספק מימון לטיפול נפשי באמצעות נוהל חרדה, וכן טיפולי רפואה משלימה על מנת למנוע התפתחות של פוסט טראומה. הטיפולים ניתנים במרכזי החוסן או דרך קופות החולים בסבסוד מלא וללא צורך להגשת תביעה. בשל החשיפה הטראומטית הממושכת בתחילת המלחמה, הרחיבו בביטוח הלאומי את המענים הרגשיים, הטיפוליים וכן את המענים הטיפוליים המשלימים כגון רכיבה טיפולית, גלישת גלים ועוד.⁵⁰

בימים אלה מוקם בביטוח הלאומי שולחן עגול בנושא טיפול ב-PTSD אצל ילדים, במטרה לבחון שיטות טיפול דיגיטליות לאינטרקציה עם ילדים לעיבוד הטראומה, וכן בחינת הקמת מרכזי טיפול בפוסט טראומה לאחר שעות בית הספר.⁵¹

⁴⁵ יצוין כי נתון זה אינו כולל את הילדים והנוער שנפצעו באסון במגידל שמש.

⁴⁶ התייחסות מירי כהן מנהלת תחום בכיר קשרי ממשל ותכנון לאומיות משרד הבריאות מיום 13.6.2024.

⁴⁷ מתוך מענה ביטוח לאומי למכתב ההבהרה לאיסוף הנתונים מיפעת קרמר, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, משרד המשפטים, בדואר אלקטרוני מיום 07.07.2024.

⁴⁸ תט"ר התקבל מעל גיל 14 בלבד בהתאם לסעיף 3 לתקנות התגמולים לנפגעי פעולות איבה (פיצוי בעת טיפול רפואי) התשי"ל-1970.

⁴⁹ דואר אלקטרוני מזהבה דיין, לשכת מנכ"ל הביטוח הלאומי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים, בעניין תגובה למכתב הבקשה לאיסוף הנתונים מהמתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער (30.6.2024) ועדכוו בשיחה טלפונית עם ענבר דוד, מנהלת אגף נפגעי פעולות איבה בביטוח הלאומי, מיום 15.07.2024.

⁵⁰ דואר אלקטרוני מאגף משפחות, הנצחה ומורשת, משרד הביטחון ליפעת קרמר אורן, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (18.07.24) וכן מכתב הבהרה מהביטוח הלאומי בנושא "סיוע לילדים נפגעי איבה".

⁵¹ שם.

2.3.2 ילדים ונוער שהוכרו כנכי פעולות איבה

לפי הביטוח הלאומי, עד ליום 07.07.2024, 1873 ילדים ונוער קיבלו הכרה כנכי פעולות איבה, קרי שנכחו בקורות האירוע ונותרה להם נכות נפשית או פיזית משמעותית שהוכרה בוועדה הרפואית כ- 20% נכות ומעלה.⁵²

ילדים ונוער שנפצעו והוכרו כנכי איבה, זכאים מטעם הביטוח הלאומי לתגמול חודשי, מימון מלא לכלל הוצאות הריפוי הנובעות מפגיעת האיבה, בין היתר, אשפוז, ניתוחים, שיקום ורכישת ציוד רפואי. כמו כן, זכאים ילדים ונוער אלה להטבות ומענים הנגזרים מגובה הנכות ומסוג הלקות. לאחר ההכרה בוועדה הרפואית, עובדת סוציאלית לשיקום יוצרת קשר עם אחד מהוריהם ונבחנים הצרכים הטיפוליים, חברתיים ולימודיים. במידה שבאותה משפחה גרעינית ישנם מספר ילדים שהוכרו כנכי איבה, יוצמד עובד סוציאלי שיקום אחד שיהווה כתובת אחידה לצורך מתן המענים לכלל המשפחה.⁵³ בין המענים הניתנים על ידי הביטוח הלאומי, טיפול פסיכולוגי, התערבות רגשית, שיעורי עזר, אבחון דידקטי/ פסיכו דידקטי/ קשב וריכוז וחונכות.

2.3.3 חוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים) (תיקון מס' 19 – הוראת שעה – חרבות ברזל), התשפ"ד-2023
במטרה להגן על קטינים נפגעי המלחמה, קודם תיקון חקיקה לחוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים), תשט"ו-1955, על ידי שר המשפטים, באמצעות מחלקת יעוץ וחקיקה במשרד המשפטים ובשיתוף משטרת ישראל, המשרד לביטחון לאומי ומשרד הרווחה והביטחון החברתי, פרקליטות המדינה, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער בחטיבה החברתית, והסניגוריה הציבורית. בתיקון הוחלט להרחיב את הסמכות של חוקרי הילדים (שהינם עובדים סוציאליים של משרד הרווחה והבטחון החברתי שקיבלו הכשרה לביצוע חקירות המותאמות לילד ולצרכיו במצבים אלו) לחקור ילדים גם בנסיבות של מעשה טרור. עוד הורחבה האפשרות לחקור עבור ילדים ונוער עד גיל 15 (ולא 14 כפי שהיה נהוג עד אז) ביחס לעבירות שבוצעו בין ה-7 ל-9 באוקטובר 2023, וכן ביחס לעבירות שבוצעו בחטופים או שהקטינים החטופים היו עדים להן במהלך השבי. ההרחבה מחייבת את הקצין הממונה על חקירת העבירה להתייעץ עם חוקר ילדים טרם הפניית הילד לחקירת ילדים, וזאת בכדי לבחון אפשרות של הימנעות מחקירה במקרים שבהם ניתן לצמצם את הנזק המשני לילד באמצעות השגת הראיות בדרך אחרת, וכן להעביר את החקירה לחוקרי הילדים ככל שהוחלט שיש לחקור את הילד. העברת הסמכות לחוקרי הילדים אף מאפשרת פעמים רבות להימנע מהבאת הילד לעדות בבית המשפט. בנוסף, פעלו במשטרה, בפרקליטות ובשב"כ על מנת למזער ככל הניתן את חקירות הילדים במסגרת החקירות שמתנהלות סביב ה-7.10. המדיניות שהוצהר עליה בדיוני ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, וקיבלה ביטוי בדברי ההסבר להצעת החוק הינה שחקירת קטינים מתבצעת רק כאשר יש צורך ממשי בחקירתם ואם הם היו העדים היחידים לעניין.⁵⁴

⁵² דואר אלקטרוני מביטוח לאומי ליפעת קרמר, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, משרד המשפטים בעניין מענה למכתב ההבהרה לאיסוף הנתונים (07.07.2024).

⁵³ דואר אלקטרוני מביטוח לאומי ליפעת קרמר, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, משרד המשפטים בעניין ילדים נפגעי איבה ממלחמת חרבות ברזל (30.06.2024).

⁵⁴ דואר אלקטרוני מאושרת שהם, פרקליטות המדינה למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים, בעניין מענה למכתב הבקשה לאיסוף הנתונים (05.03.2024).
דואר אלקטרוני מאביבית אהרונוף, ייעוץ וחקיקה מחלקה פלילית, משרד המשפטים למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (18.06.2024).

2.4 ילדים ונוער במשפחות שפוננו מביתם או שהתפנו עצמאית

סוגיית הנתונים אודות ילדים ונוער מפונים במלחמה היא סוגיה מורכבת שיש ליתן עליה את הדעת ולקדם את הטיפול בה, כפי שיפורט בהרחבה בפרק ההמלצות.

יצוין כי בהחלטת הממשלה "תכנית 'צפונה' למענים בטווח המיידי והקרוב וקידום מתווה רב-שנתי לשיקום ופיתוח הצפון", נקבע כי מערך הדיגיטל הוא האמון יחד עם מטה היישום ובתיאום עם משרדי הממשלה הרלוונטיים על גיבוש ויישום איסוף מידע לצרכי חירום ושיקום מרשויות ההחלטה ומגורמים נוספים ככל שיידרש. עוד נקבע כי הנתונים הנוגעים לילדים ונוער, יתבצעו בתיאום עם יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער בחטיבה החברתית במשרד המשפטים.⁵⁵

סוגיית היעדר ממשק נתונים אחיד הוזכרה אף בדו"ח שפורסם על ידי מרכז המחקר והמידע של הכנסת ביום 19.03.2024 בנושא "מצבם של הילדים ובני הנוער המפונים והמתפנים", בו צוין כי אין מידע מלא אודות הילדים ובני הנוער שהתפנו באופן עצמאי עם משפחותיהם וישנם פערי מידע בנוגע למשפחות השבות לביתן. בנוסף, עלה כי יש קושי להציג תמונה מקיפה על מצבם של הילדים ובני הנוער והסיוע שהם מקבלים, בין היתר עקב איסוף ועיבוד נתונים באופן שונה בין הגורמים.⁵⁶

ישנן מספר סיבות לפערים באיסוף הנתונים בנושא זה. ראשית, כל משרד או גוף ממשלתי העוסק בתחום מוזן ממקורות מידע שונים כגון דיווחים עצמיים, דיווחי הרשויות המקומיות או מנהלי מסגרות חינוכיות, קבלת מענקי איכלוס ועוד, ולא נערכה אינטגרציה בין כלל המקורות. שנית, קשיים כמו היעדר הגדרה אחידה בכל הנוגע לתושבים הגרים באזורי פינוי, מקשים על איסוף הנתונים. שלישית, מדובר בנתונים שמשתנים באופן תדיר ויום יומי, דבר המקשה על אחידות והשוואה מדויקת בין הגורמים. על מנת למפות את הנתונים, מערך הדיגיטל הלאומי יצר את מערכת "יחד" הממפה את כלל התושבים המפונים מבתיהם. ביוזמת יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער בחטיבה החברתית, נוצר גם דשבורד משותף הכולל נתונים אודות ילדים ונוער מפונים, עם פילוח גילאי ואיזורי, כפי שיפורט בהרחבה בהמשך.

להלן יוצגו הנתונים כפי שהתקבלו מהמשרדים השונים:

על פי נתוני ה'דש-בורד' למיפוי מענים לנוער במתקני הקליטה ו'דש בורד' תמונת מצב לאומית, המבוססים על נתוני מערכת יחד, נכון ליום 01.07.2024 ישנם 7,278 ילדים ובני נוער השוהים ב-333 מתקני קליטה ברחבי הארץ: 1,153 בגילאי 0-3; 1,198 בגילאי 4-6; 2,686 בגילאי 7-12; 1,368 בגילאי 13-15; 874 בגילאי 16-18.

בנוסף, העיר טבריה היא העיר עם מספר הילדים והנוער המפונים השוהים במתקני הקליטה הגבוה ביותר, ובה 1,331 ילדים ובני נוער השוהים במתקני הקליטה (נכון ליום 3.7.24).

⁵⁵ החלטת ממשלה 1786 הממשלה ה-37 מיום 27.5.2024 בנושא "תכנית 'צפונה' למענים בטווח המיידי והקרוב וקידום מתווה רב-שנתי לשיקום ופיתוח הצפון".

⁵⁶ מריה רבינוביץ' "מצבם של ילדים ונוער המפונים והמתפנים" (הכנסת, מרכז מחקר ומידע 19.03.2024).

לפי נתוני הביטוח הלאומי, בדצמבר 2023 היו רשומים 44,159 ילדים ונוער ביישובי הצפון והדרום המפונים לפי החלטות הממשלה.⁵⁷ בנוסף, במהלך התקופה שבין ה-29.02.24-7.10.23 היו זכאים למענק אכלוס⁵⁸ 32,400 ילדים ונוער מיישובים אלה.⁵⁹

לפי נתוני משרד החינוך בסוף חודש דצמבר 2023 היו כ-48,000 ילדים בגיל חינוך שמשפחותיהם מפונים ומתפנים באופן עצמאי.⁶⁰

באשר לעיר אשקלון, פונו והתפנו באופן עצמאי משפחות של 45,041 ילדים ונוער וכן 16,400 מתוכם היו זכאים למענק אכלוס.⁶¹

על פי נתוני משרד הרווחה, 80 משפחות אומנה פונו והתפנו באופן עצמאי מבתיים מתחילת המלחמה.⁶²

2.4.1 פינוי תושבי הצפון והדרום מביתם

עקב אירועי ה-07.10.23 ביישובי עוטף עזה ובדרום הארץ ונוכח האיום על האוכלוסייה המצויה בסמוך לגבול הצפוני של מדינת ישראל, ירי טילים וחדירת גורמים עוינים אל שטח ישראל, הוחלט לפנות יישובים רבים בדרום ובצפון. התושבים פוזרו למתקני קליטה בכל רחבי הארץ. הרשויות המקומיות נערכו מחדש במהירות על מנת למלא את תפקידן בסיטואציה בלתי מוכרת של פיזור במוקדים רבים.⁶³

יתר התושבים מצאו פתרונות דיור באופן עצמאי. קבלת תמונת מצב מדויקת על מקומות המגורים של התושבים הייתה ונותרה מאתגרת נוכח הדינמיות הרבה.

2.4.1.1 פינוי למתקני בתי הספר כמוצא אחרון

החלטת ממשלה 4877 "מלון אורחים", מיום 06.07.2012, קובעת תוכנית לאומית לפינוי המוני של 300,000 תושבים מבתיים במצבי חירום מחייבים זאת. במסגרת התוכנית הלאומית נקבע כי מערך המתקנים שיקלטו את התושבים המפונים, יתבסס על תשתית בתי ספר ומוסדות הציבור שבתחומיהן של הרשויות המקומיות, וככל שלא יהיה די בתשתית תישקל האפשרות להרחיב את הקליטה לפנימיות, אכסניות ובמקרה הצורך גם למלונות.⁶⁴

כמו כן, במשך השנים פותחו בצה"ל תוכניות לפינוי תושבים מבתיים, ביניהן תוכנית "מרחק בטוח" אשר אושרה בשנת 2015 ועוסקת בפינוי היישובים שנמצאים בטווח עד 4 ק"מ מגבולות לבנון ועזה. בנוסף, תוכנית "משב רוח" היא תוכנית ריענון של מערכת הביטחון, המיועדת לאוכלוסיית עוטף עזה והעיר שדרות.⁶⁵

⁵⁷ החלטת ממשלה ממסלה ה-37 "תוכנית פעולה לאומית לביצוע פינוי אוכלוסייה המצויה בסמוך לגבול רצועת עזה וקליטתה - "חרבות ברזל"; החלטת ממשלה ממסלה ה-37 תוכנית פעולה לאומית לביצוע פינוי אוכלוסייה בגזרת הצפון (0-5 ק"מ מהגבול) וקליטה - מלחמת "חרבות ברזל".

⁵⁸ מענק אכלוס הינו מענק הניתן לתושבי הצפון והדרום מיישובים שהוגדרו כמפונים, אשר התפנו באופן עצמאי למקום לינה שאינו במימון המדינה, בהתאם לתאריך הפינוי של כל יישוב. לקוח מאתר הביטוח הלאומי.

⁵⁹ דואר אלקטרוני מזהבה דיין, לשכת מנכ"ל, ביטוח לאומי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין מענה למכתב הבקשה לאיסוף הנתונים (17.03.2024).

⁶⁰ מריה רבינוביץ' "מצבם של ילדים ונוער המפונים והמתפנים" (הכנסת, מרכז מחקר ומידע 19.03.2024).

יודגש, כי סכום התלמידים המפונים במשרד החינוך כולל את תלמידי כיתה י"ב, אשר חלקם מעל גיל 18.

⁶¹ דואר אלקטרוני מזהבה דיין, לשכת מנכ"ל, ביטוח לאומי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין מענה למכתב הבקשה לאיסוף הנתונים (17.03.2024).

⁶² שיחה טלפונית של יפעת קרמר אורן עם רחל איגר לוי, מנהלת שירות ילדים ומשפחות אומנה, משרד הרווחה והבטחון החברתי (04.07.2024).

⁶³ התכנית האסטרטגית לשיקום, לחידוש ולפיתוח חבל התקומה ואוכלוסייתו לשנים 2024-2028.

⁶⁴ החלטה 4877 של הממשלה ה-32 "מלון אורחים" – פינוי וקליטת אוכלוסייה במצבי חירום מחייבים".

⁶⁵ דוח מרכז המחקר והמידע של הכנסת, "תוכנית לפינוי אוכלוסייה- חלק א': טרום מלחמת חרבות ברזל" מיום 22.11.23.

על אף שהחלטות הממשלה השונות שהתקבלו לפינוי תושבי הצפון והדרום⁶⁶, מבוססות על החלטת ממשלה "מלון אורחים" משנת 2012,⁶⁷ נקבע בהן כי פינוי הנוכחי מערך מתקני הקליטה לא יתבסס על בתי ספר, אלא על פנימיות, אכסניות ובתי מלון. הקביעה כי פינוי התושבים למתקני בתי הספר ייעשה כמוצא אחרון התקבלה בין היתר, בעקבות פניית השולחן העגול הרב מגזרי לילדים ונוער במלחמה, שהצטרפה לעמדת משרד החינוך, לפיה פינויים של תושבים למתקני בתי ספר, עשוי לפגוע בשמירה הנדרשת של רצף חינוכי רגשי. מכאן, שנקבע בהחלטות ממשלה 975 "תוכנית פעולה לאומית לביצוע פינוי אוכלוסייה בגזרת הצפון (0-5 ק"מ מהגבול) וקליטתה- מלחמת 'חרבות ברזל'" מיום 18.10.2023,⁶⁸ והחלטת ממשלה 950 "תוכנית פעולה לאומית לביצוע פינוי אוכלוסייה המצויה בסמוך לגבול רצועת עזה וקליטתה- 'חרבות ברזל'", מיום 12.10.2023⁶⁹ כי הפינוי לבתי הספר ייעשה רק לאחר שמוצו האפשרויות האחרות, כגון פינוי לבתי הארחה, אכסניות ובתי מלון. הצורך בשמירה על שגרה חינוכית ככל הניתן בנסיבות, מלמד על חשיבות שמירת כלל זה גם בפינויים עתידיים ככל שיידרשו.

2.4.1.2 הקמת מנהלת תקומה למפוני הדרום

בהחלטת ממשלה 980, "הקמת מנהלת לשיקום ולפיתוח חבל 'התקומה' ואוכלוסייתו" מיום 19.10.2023,⁷⁰ הוחלט על הקמת מנהלת "תקומה". מדובר במנהלת ייעודית, למשך 5 שנים, שתישא באחריות, תפעל לפיתוח מענים יחד עם משרדי ממשלה שונים ותישא בכלל הסמכויות הנדרשות לצורך ניהול וביצוע פעולות לשיקום ולחיזוק חבל 'התקומה' ואוכלוסייתו באופן מהיר, בטוח ומיטבי בטווח המידי, הבינוני והארוך. חבל תקומה הינו אזור שדרות רבתי והיישובים במועצה אזורית אשכול, חוף אשקלון, שדות נגב, ושער הנגב אשר בתיים כולם או חלקם נמצאים בטווח של עד 7 ק"מ מגדר המערכת סביב רצועת עזה. תפקיד המנהלת הוא לשקם ולחזק את מרקם החיים של הרשויות המקומיות, היישובים, הקהילות והתושבים שנפגעו בחבל תקומה, תוך שימת דגש על המענים הנפשיים, חברתיים וחומריים. בנוסף, תפקידה לשקם את המרחב הפיזי, התשתיות והשירותים שנפגעו ולסייע לפיתוח המרחב על ידי השקעות שיובילו לצמיחה, לחיזוק האמון, החוסן ותחושת הביטחון האישי והקהילתי של תושבי חבל תקומה.

בעקבות העברת תקציבי תקומה למשרד החינוך, נבנה על-ידי משרד החינוך "סל תקומה" לרשויות ולמוסדות החינוך המכיל מנעד רחב של מענים עבור התלמידים מגיל לידה ועד גיל 18 ולצוותי החינוך⁷¹. ייעודו של הסל מתן מענים לשיקום וריפוי והנגשת מענים של מצוינות, יזמות וחדשנות לתלמידים שהתגוררו או מתגוררים במרחק של 0-7 ק"מ מרצועת עזה. הסל מוקצה לרשויות המקומיות ולמוסדות החינוך לבניית תוכניות מותאמות לצרכי התלמידים, הצוותים החינוכיים, ההורים והקהילות. בהתאם לכך נבנו על ידי הרשויות המקומיות, בתיאום ואישור משרד החינוך, תוכניות עבודה סדורות למתן מענים רגשיים-טיפוליים,

⁶⁶ החלטה 950 של הממשלה ה-37 "תוכנית פעולה לאומית לביצוע פינוי אוכלוסייה המצויה בסמוך לגבול רצועת עזה וקליטתה".
החלטה 975 של הממשלה ה-37 "תוכנית פעולה לאומית לביצוע פינוי אוכלוסייה בגזרת הצפון (0-5 ק"מ מהגבול) וקליטתה- מלחמת 'חרבות ברזל'".

⁶⁷ החלטה 4877 של הממשלה ה-32 "מלון אורחים – פינוי וקליטת אוכלוסייה במצבי חירום מחייבים".
⁶⁸ החלטה 975 של הממשלה ה-37 "תוכנית פעולה לאומית לביצוע פינוי אוכלוסייה בגזרת הצפון (0-5 ק"מ מהגבול) וקליטתה- מלחמת 'חרבות ברזל'".

⁶⁹ החלטה 950 של הממשלה ה-37 "תוכנית פעולה לאומית לביצוע פינוי אוכלוסייה המצויה בסמוך לגבול רצועת עזה וקליטתה".
⁷⁰ החלטה 980 של הממשלה ה-37 "הקמת מנהלת לשיקום ולפיתוח חבל 'התקומה' ואוכלוסייתו".

⁷¹ יצוין כי לפחות 30% מסל התקומה יוקדש למענים רגשיים טיפוליים.

פדגוגיים, חברתיים, לילדים ולבני הנוער מתוך תקציבי הסל. הרשויות מפעילות בעיצומם של ימים אלו את התוכניות בהתאם למה שאושר על-ידי המשרד. זאת ועוד, תכלית הסל מעבר למענים לשיקום ולריפוי, להנגיש מענים של מצויינות, יזמות וחדשנות.⁷²

בהמשך להקמת המנהלת, הוגדרו יעדים ליצירת מתווה רב שנתי לשיקום ופיתוח חבל תקומה ואוכלוסייתו ונבנתה תוכנית חומש אסטרטגית שאומצה בהחלטת ממשלה 1127 "מתווה לתוכנית אסטרטגית רב-שנתית לשיקום ולפיתוח 'חבל התקומה' ואוכלוסייתו וכלים ליישום" מיום 10.12.2023. התוכנית כוללת התייחסות לכלל תחומי החיים של האדם והקהילה, בין היתר, דיור ותשתיות, כלכלה, חקלאות, תיירות, ביטחון לאומי, חינוך, בריאות ועוד.⁷³

בעניין ילדים ונוער, נקבע כי יינתנו מענים הן במוסדות החינוך והן בקהילה בתחומים שונים. **בתחום החינוך**, המנהלת תפעל לגיבוש "סל תקומה לשיקום מערכת החינוך בחבל" בכדי להעניק מענים פדגוגיים, לימודיים וטיפוליים-רגשיים, למשל: למידה בקבוצות קטנות ותוכניות לצמצום פערים, החזרת תלמידים שנשרו באופן סמוי בעקבות המלחמה, תוספת שעות טיפול ופיתוח מענים רגשיים ותוכניות חוסן. כמו כן, המנהלת תפעל לגיוס ושימור עובדי הוראה ובכלל זה יועצים חינוכיים, עובדים בתחום מקצועות הבריאות ופסיכולוגים. המנהלת אף תפעל לגיבוש ויישום תוכניות בלתי פורמאליות, חוגים ופעילויות חברתיות וכן לתכנון מרחבי למידה המתאימים לצרכי התלמידים השונים. **בתחום הבריאות** המנהלת תפעל לעיבוי המענים הניתנים במרכזי התפתחות הילד ולילדים ונוער על הרצף, זאת כדי למנוע עיכובים התפתחותיים ומתן מענה מתאים לילדים, לנוער ולבני משפחותיהם. בנוסף, תפעל המנהלת לגיבוש מתכונת להקמת מרכז איזורי רב תחומי הוליסטי הרואה את האדם במרכז ומשלב דיסציפלינות שונות. **בתחום הרווחה** המנהלת תפעל למתן מענים ייעודיים לאוכלוסיית הילדים והנוער וכן ולגיבוש תוכניות לטיפול וצמצום התנהגויות סיכון. **בתחום הביטחון הלאומי**, על מנת להגביר את תחושת הביטחון המנהלת תפעל לתגבור אבטחת מוסדות החינוך הקבועים והזמניים. **בתחום הספורט** תפעל להקים מבני ציבור ובכלל זה בינוי הנדרש לשם הספורט ומתקני ספורט לשם תמיכה בפעילות ספורטיבית של הילדים, הנוער וקהילות החבל.

יודגש, כי המנהלת תפעל לפיתוח כלל המענים, ביניהם הייחודיים עבור ילדים ונוער שפורטו לעיל, יחד עם משרדי הממשלה הרלוונטיים, כפי שנקבע בהחלטה.⁷⁴

2.4.1.3 "תכנית 'צפונה' למענים בטווח המיידי והקרוב וקידום מתווה רב-שנתי לשיקום ופיתוח הצפון"

ביום 27.05.2024 התקבלה החלטת ממשלה 1786 "תוכנית למענים בטווח המיידי והקרוב וקידום מתווה רב-שנתי לשיקום ופיתוח הצפון"⁷⁵ אשר מהווה החלטת המשך להחלטות ממשלה 76975 ו-48777 שהוזכרו לעיל.

⁷² דואר אלקטרוני מהמנהל הפדגוגי, משרד החינוך למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיזת הדוח (24.06.24).

⁷³ החלטה 1127 של הממשלה ה-37 "מתווה לתוכנית אסטרטגית רב-שנתית לשיקום ולפיתוח 'חבל התקומה' ואוכלוסייתו וכלים ליישום".

⁷⁴ לקריאת ההחלטה במלואה - [לחץ כאן](#).

⁷⁵ החלטה 1786 של הממשלה ה-37 "תוכנית למענים בטווח המיידי והקרוב וקידום מתווה רב שנתי לשיקום ופיתוח הצפון" (27.05.2024).

⁷⁶ החלטה 975 של הממשלה ה-37 "תוכנית פעולה לאומית לביצוע פינוי אוכלוסייה בגזרת הצפון (0-5 ק"מ מהגבול) וקליטתה-מלחמת 'חרבות ברזל'".

⁷⁷ החלטה 4877 של הממשלה ה-32 "מלון אורחים – פינוי וקליטת אוכלוסייה במצבי חירום מחייבים".

החלטה זו עוסקת בתכנית 'צפונה' למענים בטווח המיידי והקרוב וקידום מתווה רב-שנתי לשיקום ופיתוח הצפון. מטרות התוכנית הן הגברת הוודאות והבהירות עבור האזור, היישובים והאוכלוסייה המאוימת; סיוע לשמירה ואיחוד היישובים המאוימים ואוכלוסייתם שפנו וקירוב האוכלוסייה צפונה; סיוע בשמירה על רציפות תפקודית של עסקים וחיזוק הביטחון התעסוקתי; חיזוק ותגבור הרציפות התפקודית של רשויות ההחלטה; איסוף והאחדת מידע עבור קבלת החלטות ויישומן.

כחלק מהחלטה זו הוטל על משרד החינוך להיערך לפתיחת שנת הלימודים תשפ"ה כסדרה ביישובים בהם הדבר מתאפשר, כמו גם להיערך למתן מענים חלופיים למוסדות חינוך שלא יכולים לפעול כסדרם בשל המצב הביטחוני. בנוסף, הוטל על משרד החינוך לקדם מענים חינוכיים לאוכלוסייה המאוימת, ביניהם מענים טיפוליים רגשיים, מענים פדגוגיים, ליווי ותמיכה לצוותים חינוכיים ועוד.

החלטה זו כוללת סוגיות נוספות שנוגעות לילדים ונוער ומפורטות במסמך זה כגון, שמירה על מוגנותם של ילדים ונוער במלונות והקמת תשתית מידע אחוד, בין היתר לגבי ילדים ונוער, בתיאום עם יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער בחטיבה החברתית במשרד המשפטים.

2.4.2 עשייה ממשלתית במתקני הקליטה

כאמור, חלק נכבד מהתושבים שפנו מבתיים, פנו למתקני קליטה. בעקבות זאת, משרדי הממשלה, הרשויות המקומיות וארגוני חברה אזרחית נרתמו לסיוע ומתן מענים שונים לילדים ונוער.

לפי נתוני משרד החינוך נכון ליום 01.01.2024, 1,106 בתי ספר ברחבי הארץ קלטו תלמידים מפונים והוקמו 45 בתי ספר זמניים במרחבי הרשות הקולטת (מחוץ למתקני הקליטה)⁷⁸ וכן, נכון ליום 31.12.2023 פעלו 466 מסגרות מעונות יום וגנים בכ-285 מרכזי "יחד" במתקני קליטה.⁷⁹

משרד החינוך:

מענה חינוכי פורמלי

במסגרת החלטות הממשלה בעניין פינוי תושבי קווי העימות מביתם, נדרש משרד החינוך, בתיאום עם משרד האוצר לגבש מענה חינוכי לתלמידים המפונים השהים במתקני הקליטה, בהתאם לצרכים המתבקשים ולמצב בשטח. בהתאם לכך, עבור התלמידים המפונים הוצעו שני פתרונות מרכזיים: שילוב במוסדות החינוך ברשות הקולטת ובתי ספר זמניים שהוקמו ברשות הקולטת.⁸⁰ בנוסף לכך הוקמו 'מרכזי יחד', מרחבים חינוכיים שהוקמו במתקני הקליטה שמטרתם לספק מענה לימודי, חברתי ורגשי בעיקר עבור ילדים בגילאי לידה עד שלוש. בנוסף משרד החינוך הקים מרכזי נוער לאותם תלמידים שלא שובצו במסגרות החינוך ברשות הקולטת ובבתי הספר הזמניים, והוגדרו "בסיכון מצבי" במטרה לייצר שגרת חיים ושגרה חינוכית בצל המלחמה ולהבטיח רצף חינוך פורמאלי ובלתי פורמאלי מבוקר עד לילה.⁸¹

⁷⁸ פרוטוקול ישיבה 128 של ועדת החינוך, התרבות והספורט, הכנסת ה-37 (01.01.2024).

⁷⁹ מריה רבינוביץ', שירותי חינוך לתלמידים מפונים מבתיים בתקופת מלחמת חרבות ברזל (הכנסת, מרכז מחקר ומידע (31.12.2023).

⁸⁰ פרוטוקול ישיבה 128 של ועדת החינוך, התרבות והספורט, הכנסת ה-37 (01.01.2024).

⁸¹ משרד החינוך "מרכזי יחד- חוברת הפעלה" (נובמבר 2023).

מענה חינוכי בלתי פורמלי

ב"מרכזי יחד" הפעילו תוכניות חינוכיות בלתי פורמליות לילדים ונוער המפונים,⁸² הכוללות פעילות חוץ, הפגה, פעילות חברתית והתנדבות, בדגש על מנהיגות נוער ועידוד לעשייה חברתית.⁸³ בנוסף, ניתנו מענים רגשיים על ידי יועצים חינוכיים ומענים פסיכולוגיים לתלמידים, לצוותי החינוך ולהורים על ידי השירותים הפסיכולוגיים ברשויות וכן שובצו שני פסיכולוגים חינוכיים ויועצת חינוכית בכל מתקן קליטה.⁸⁴

המנהל הפדגוגי במשרד החינוך הקים מענה ייחודי לבני נוער מפונים שאותרו במצבי סיכון. הוקמו 30 יחידות עצמאיות או משולבות "במרכזי יחד", כאשר בכל מרכז יש כ-40 נערים בסיכון. המרכז מיועד עבור תלמידים שלא פקדו את מוסדות החינוך באופן סדיר וזוהו בעלי מאפיינים של נשירה סמויה והתנהגויות סיכון. הנערים אותרו בתהליכי יישוג וחיזור ובעבור כל תלמיד נבנתה תכנית לימודית רגשית וחברתית.⁸⁵ לפי נתוני משרד החינוך, כפי שהובאו בדו"ח של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, נכון לחודש פברואר 2023 מרכזים אלה נתנו מענה לכ-1,200 תלמידים.⁸⁶

משרד הרווחה והביטחון החברתי:

תגבור מערך העובדים הסוציאליים

על מנת לספק מענה ראשוני עד להתבססות מערכות הרווחה ברשויות הקולטות והמפונות, משרד הרווחה והביטחון החברתי הציבו עובדים סוציאליים המועסקים תחת המשרד במתקני הקליטה. העובדים הסוציאליים פעלו בהתאם להנחיות המשרד ובתיאום עם מחלקות הרווחה ברשויות המוצא וסיפקו ליווי רגשי ראשוני, סייעו בקבלת ציוד בסיסי, במיצוי זכויות, בפתרון בעיות, בהסרת חסמים ועוד.

בו בזמן, המשרד החליט להציב עובדים סוציאליים קהילתיים במתקני הקליטה, בכדי לפעול לחיזוק החוסן הקהילתי ולפיתוח מענים קהילתיים במרחבי החיים המשותפים. בנוסף, הוכנסו מגשרים בהתנדבות ליישוב סכסוכים, תהליכי גישור, דיאלוג ובניית הסכמות בקרב מפונים. עובדים ומתנדבים אלו עבדו עם הקהילה ובין היתר עם בני נוער ומשפחותיהם.⁸⁷

מענים לילדים ונוער ובני משפחותיהם

משרד הרווחה והביטחון החברתי פתח **מועדוניות** במתקני הקליטה ואף הפעיל **קבוצות הורים**, כאשר בשיא הפעילות הופעלו 67 מועדוניות ו-18 קבוצות הורים; המשרד הפעיל את **מוקד 118**, מוקד ייעוץ שזמין גם לילדים ונוער שפעל 5 ימים בשבוע. המענה ניתן על ידי עובדים סוציאליים מומחי תחום נוער אשר ביצעו

⁸² מריה רבינוביץ' "מצבם של ילדים ונוער המפונים והמתפנים" (הכנסת, מרכז מחקר ומידע 19.03.24).

⁸³ פרוטוקול ועדת המנכ"לים הקבועה לזכויות ילדים ונוער, אוועדת מנכ"לים לעניין זכויות ילדים ונוער מיום 20 נובמבר 2023 מלחמת "חרבות ברזל" (10.12.23).

⁸⁴ פרוטוקול ועדת המנכ"לים הקבועה לזכויות ילדים ונוער, אוועדת מנכ"לים לעניין זכויות ילדים ונוער מיום 20 נובמבר 2023 מלחמת "חרבות ברזל" (10.12.23). – שקף משרד החינוך שהוצג.

⁸⁵ דואר אלקטרוני מאגף א', חינוך ילדים ונוער בסיכון, משרד החינוך למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדוח (24.06.24).

⁸⁶ מריה רבינוביץ' "מצבם של ילדים ונוער המפונים והמתפנים" (הכנסת, מרכז מחקר ומידע 19.03.24).

⁸⁷ דואר אלקטרוני מאור צוברי, יועצת המנהל הכללי, משרד הרווחה והביטחון החברתי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדוח (16.06.24).

הערכה ראשונית ומיפוי צרכים. לאחר שלוש שיחות במידה שהיה צורך הנער הופנה להמשך טיפול במחלקה לשירותים חברתיים.⁸⁸

הוקמו 22 **מרחבי איתור** נייחים לנוער הן במתקני הקליטה והן באזורים מרכזיים בהם שוהה נוער מפונה, על מנת למשוך אותם למרחבים מוגדרים ולאחר את אלה הזקוקים למענים טיפוליים. הקמת מרחבי האיתור נעשתה על ידי התקשרות עם עמותות שונות.⁸⁹ מרחב האיתור כולל מרחב נייח המייצר זירות שמטרתן להביא את בני הנוער השוהים במתקני הקליטה ובמקומות שהייה חלופיים, למרחב מוגדר. מרחב האיתור כולל צוותי יישוג אשר פועלים באופן אקטיבי לאיתור בני הנוער בזירות בהן שוהים, בבתי המלון וסביבתם מתוך מודעות למצבי סיכון וסכנה בהם עשויים להיות, כולל שימוש בחומרים פסיכואקטיביים והתמכרויות התנהגותיות שונות.

עקרונות העבודה כוללים יישוג - יצירת קשר ראשוני בלתי אמצעי בסביבה בה שוהים בני הנוער, הערכה ראשונית – בחינת הצורך במענה חירומי מידי, תיווך אקטיבי לשירותים וליווי הנערים בצורה מיטבית למסגרת הטיפולית מתאימה.⁹⁰

כמו כן, הוקמה **תכנית 'סל'ע- חונכות לנוער'** שמטרתה הגעה לבני נוער שאינם שוהים במרחבים הציבוריים במתקני הקליטה ואף ספונים בחדריהם. התוכנית כללה חונכות אישית, פעולות קבוצתיות במתחמי הקליטה וברשויות המקומיות בהתאם לצורך. הפעילות במסגרת התוכנית מציעה מענה טיפולי – חינוכי בלתי פורמלי, אשר מספק תמיכה להתמודדויות מורכבות של אותם נערים ונערות.⁹¹ התוכנית שילבה מתן ידע, תמיכה, הכוונה, עזרה והדרכה, תוך רגישות להבדלים הבין תרבותיים ולצרכים של כל אחד ואחת.⁹² נערים מפונים אף שולבו במית"רים (מרכז רב תחומי לנוער) תעסוקתיים הקיימים בירושלים ובאילת. מטרת התוכנית היא להוות מסגרת טיפולית שיקומית יומית קצרת מועד המטפלת בבני נוער בסיכון כך שמאפשרת העסקת בני נוער בשכר לצד תוכניות לפיתוח מסוגלות תעסוקתית.⁹³

יתר על כן, המשרד העניק **פעילויות חווייתיות טיפוליות** מודעות טראומה לנערים במטרה לפעול לצמצום הפגיעה ולבניית החוסן. חלק מהפעילויות סופקו באמצעות התקשרויות מול עמותות שונות וחלקן הופעלו על ידי החברה למתנ"סים אשר מהווה זרוע ביצועית של משרד הרווחה והביטחון החברתי. נכון ליוני 2024 הסדנאות הועברו לכ- 900 בני נוער במתקני הקליטה. היחודיות של פעולות אלה הינה בכך שהן מאפשרות התמודדות עם רגשות מבלי לחייב שיח רגשי מודע.⁹⁴

⁸⁸ דואר אלקטרוני מויקי שזרמן, מנהלת השירות לבני נוער וצעירים, משרד הרווחה והביטחון החברתי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטוט הדו"ח (03.04.2024).
⁸⁹ שם.

⁹⁰ דואר אלקטרוני מויקי שזרמן, מנהלת השירות לבני נוער וצעירים, משרד הרווחה והביטחון החברתי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטוט הדו"ח (09.06.2024).

⁹⁰ דואר אלקטרוני מויקי שזרמן, מנהלת השירות לבני נוער וצעירים, משרד הרווחה והביטחון החברתי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטוט הדו"ח (03.04.2024).

⁹¹ דואר אלקטרוני מויקי שזרמן, מנהלת השירות לבני נוער וצעירים, משרד הרווחה והביטחון החברתי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטוט הדו"ח (09.06.2024).

⁹² דואר אלקטרוני מויקי שזרמן, מנהלת השירות לבני נוער וצעירים, משרד הרווחה והביטחון החברתי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטוט הדו"ח (03.04.2024).

⁹³ שם.

⁹⁴ דואר אלקטרוני מויקי שזרמן, מנהלת השירות לבני נוער וצעירים, משרד הרווחה והביטחון החברתי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטוט הדו"ח (09.06.2024).

בנוסף, המשרד סיפק סדנאות בנושא מיניות והשפעת לחצי המלחמה על מיניות מסכנת עבור בני הנוער והצוותים הטיפולים.⁹⁵

משרד הרווחה והביטחון החברתי הקים מערכת ייחודית לתיעוד פניות ממתקני הקליטה אשר היוותה אמצעי חלופי למערכות תיק ההתערבות במחלקות לשירותים חברתיים בלשכות המקומיות. מעבר זה אפשר ליצור רצף טיפולי גם כשהמפונה עובר ממתקן הקליטה ואף לאחר החזרה למקום מגורים קבוע.⁹⁶ בנוסף, עובד סוציאלי לחוק נוער ועובד סוציאלי משפחה קיימו מעקב אחר ילדים ונוער מפונים המטופלים לאור החוק, טרום המלחמה. יצוין, כי ישנם ילדים ונוער שלא היו מוכרים לרווחה, אך לעיתים זוהו במתקני הקליטה מצבים שחייבו התערבות וחובת דיווח וכן כי בתחילה היה צורך במודל התערבות מסוים.⁹⁷

כמו כן, ברשויות אילת וירושלים שולבו בני נוער מפונים בשני **"מים תעסוקתיים"**, מענה אשר סיפק לבני הנוער מעטפת טיפולית שיקומית משמעותית במהלך שעות הבוקר ואחר הצהריים. המית"ר הינו מסגרת טיפולית שיקומית יומית, המטפלת בבני נוער בסיכון. תכנית זו מאפשרת העסקת בני נוער בשכר לצד תכניות לפיתוח מסוגלות תעסוקתית.⁹⁸

משרד הבריאות:

בריאות הנפש

משרד הבריאות הפעיל את מרכזי החוסן במתקני הקליטה וכן מרפאות ממוקדות טראומה של בתי החולים לבריאות הנפש בריכוזי המפונים.⁹⁹ מרכזי החוסן הרחיבו את השירותים ונדדו עם הקהילות שלהם לכל מקום אליו הגיעו וכן הוקם מרכז חוסן ארצי טיפולי שנתן מענים בצורה רחבה לנפגעים הזקוקים לטיפול. המשרד שילש את מספר המטופלים בילדים במרכזים אלה ועד ליום 01.07.2024 טופלו במרכזים מעל 17,000 ילדים ונוער ובוצעו כ- 30,000 שיחות בהן הוצע טיפול לנפגעי המעגל הראשון.¹⁰⁰

בשלב הראשון, נשלחו אל מתקני הקליטה צוותים מהמרכזים הרפואיים לבריאות הנפש לפי חלוקה גזרתית של המתקנים בארץ, ושם ניתנו שירותים לילדים ולמבוגרים באמצעות אנשי טיפול מקצועיים. מתנדבים רבים התגייסו ונעשו פעולות רחבות לקליטתם לתוך המערכות הקיימות תוך וידוא סטדנרט הטיפול והיעדר עבירות מין.¹⁰¹

⁹⁵ דואר אלקטרוני מויקי שזרמן, מנהלת השירות לבני נוער וצעירים, משרד הרווחה והביטחון החברתי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (03.04.2024).

⁹⁶ מריה רבינוביץ', "מצבם של ילדים ונוער המפונים והמתפנים" (הכנסת, מרכז מחקר ומידע 19.03.2024).

⁹⁷ שיחה טלפונית של יפעת קרמר אורן עם חווה לוי, עובדת סוציאלית ראשית לחוק הנוער, משרד הרווחה והביטחון החברתי (09.05.2024).

⁹⁸ דואר אלקטרוני מויקי שזרמן, מנהלת השירות לבני נוער וצעירים, משרד הרווחה והביטחון החברתי, למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (09.06.2024).

⁹⁹ פרוטוקול ועדת המנכ"לים הקבועה לזכויות ילדים ונוער, וועדת מנכ"לים לעניין זכויות ילדים ונוער מיום 20 נובמבר 2023 מלחמת "חרבות ברזל" (10.12.23) - מצגת

¹⁰⁰ דואר אלקטרוני מיובל רוה, מנהל המחלקה לפסיכיאטריה של הילד והמתבגר, משרד הבריאות למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (04.07.2024).

¹⁰¹ חוק למניעת העסקה של עברייני מין במוסדות מסוימים, תשס"א-2001.

התפתחות הילד

צוות של המחוזות והנפות היו בקשר שוטף עם מתקני הקליטה על מנת לאתר צרכים רפואיים ולתת להם מענה. המידע הועבר לחמ"ל של המשרד על מנת לאתר צרכים באופן רוחבי. משרד הבריאות הפעיל שירותי בריאות במתקני הקליטה. החל מראשית המלחמה הוקמו מרכזי השלמות חיסונים בתוך מתקני הקליטה וכן נפתחו שירותי רפואה במקומות בהם היה מחסור, למשל, ים המלח.

בנוהל "הפעלת תחנת טיפת חלב בשעת חירום"¹⁰² נקבע כי משרד הבריאות ינגיש ויספק שירותים של טיפת חלב בכל מקום בארץ ללא תלות במקום מגורים. החל מתחילת המלחמה ועד חודש אפריל 2024 טופלו מעל 61,000 "ביקורי אורח". בהשוואה לתקופה מקבילה בשנה שעברה ניתן לראות כי מספר הביקורים הכולל בטיפות החלב לא ירד משמעותית.¹⁰³ במרבית הערים, שירותי 'טיפות חלב' ניתן על בסיס תחנות קיימות, פרט לאזורי ים המלח ופרוזדור ירושלים בהם משרד הבריאות פתח תחנות טיפות חלב במלונות על מנת לתת מענים לאוכלוסיות מפונות בהיעדר תשתית קיימת. ניתן למצוא מידע נוסף באתר משרד הבריאות בזמן אמת.¹⁰⁴

כמו כן, התקיימו מספר מפגשים קבוצתיים על "הורות תחת אש" במסגרת פלטפורמת "טיפונט", המהווה פלטפורמה חינוכית למפגשים וירטואליים להורים בהנחיית אחיות טיפת חלב.¹⁰⁵ זאת ועוד, שירותי "בריאות התלמיד" סיפקו את סל השירותים לתלמידים הן בבתי הספר שהוקמו למפונות והן לתלמידים מפונות ששולבו במסגרות החינוך בעיר אליה פונו.

המשרד לביטחון לאומי :

המשרד לביטחון לאומי שותף בהובלת צוות משימה לשיפור מצב המוגנות של ילדים ונוער במתקני הקליטה יחד עם משרדי רה"מ ומשפטים. במסגרת זו, התקבלו החלטות על ביצוע פעולות לשיפור מצב המוגנות במתקני הקליטה, לרבות יישום המלצות הצוות הבין-מגזרי בנושא זה, כמפורט להלן. בין היתר, התגייסה הרשות הלאומית לביטחון קהילתי להגברת פעילותה במתקני הקליטה ולמתן מענה מקצועי מיטבי בטיפול בתופעות שזוהו במסגרת עבודת הצוות.

הרשות הלאומית לביטחון קהילתי :

הרשות פיתחה והטמיעה תפיסת הפעלה במיקוד בבני נוער וקהילות במתקני הקליטה. הרשות אף הציבה מערך עובדי מניעה במתקני הקליטה וקיימה הכשרות מותאמות למצב החירום לאנשי המקצוע בתחומים שונים כמו טראומה, איתור, שימוש בחומרים משני תודעה, אלימות בזוגיות ועוד. הוקמו שלושה גרעיני חוסן של בנות שירות לאומי אזרחי הפועלות במתקני הקליטה, הוקצה תקציב לפעילות למניעת התנהגויות סיכון. בנוסף לכך, הוקמו חמישה מרחבי נוער במתקני הקליטה, כ-50 מדריכי מוגנות

¹⁰² נוהל משרד הבריאות "הפעלת תחנת טיפת חלב בשעת חירום" (23.02.2023).

¹⁰³ נתונים מתוך "מחשבה בריאה" תיעוד רפואית ממוחשבת של תחנות טיפת חלב המופעלות על ידי משרד הבריאות עיריית ירושלים עיריית תל אביב וקופ"ח לאומית

¹⁰⁴ "איתור וקביעת תורים לטיפות חלב (תחנות לבריאות המשפחה)", משרד הבריאות.

https://www.gov.il/he/service/appointment_for_family_health_centers

¹⁰⁵ דואר אלקטרוני מדינה צימרמן, מנהלת המחלקה לאם ולילד, משרד הבריאות למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדוח (13.06.2024).

וחמישה רכזי קהילה פועלים בקרב הקהילות המפונות במתקנים השונים. הועברו 70 סדנאות מניעה תהליכית עם בני נוער ו-40 קבוצות הורים תהליכיות.¹⁰⁶ עוד פועלת הרשות בנושא שמירה על מוגנותם של ילדים ונוער במתקני הקליטה, כפי שיפורט בהמשך בסעיף ייעודי לנושא זה.

המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת

האגף האזרחי במטה הלאומי הוביל פעילויות הסברה ומניעה להגברת החוסן הדיגיטלי ולמניעת חשיפה לתכנים קשים. הוקם אזור תוכן ייעודי באתר האינטרנט, שכלל גם ארגז כלים דיגיטלי לשעת חירום ומדריך לדיווח ישירות לאפליקציות לבקשות הסרה של תכנים פוגעניים. קוימו הרצאות לבני נוער ולהורים בנושא הגנה על ילדים ברשת בעת חירום, הופקו סרטוני הסברה וקודמו שיתופי פעולה בהפצת תכנים הנוגעים להגנה על הפרטיות. פירוט נוסף להלן בסעיף 2.6.1.

משטרת ישראל והרשות הארצית לכבאות והצלה

משטרת ישראל הקימה חוליות של קציני ושוטרי קהילה, שסיירו באופן קבוע במתקני הקליטה במטרה לשפר את תחושת הביטחון של המפונים ולמתן סיוע ככל שנדרש, ופועלת בקביעות בתחום האכיפה להבטחת שלומם של כלל השוהים במתקני הקליטה בהתאם לצורך. בנוסף, שוטרי אגף קהילות במשטרת ישראל קיימו ימי פעילות קהילתית, הפעילו ניידת משאלות לילדים, פעילות מניעה בלילות ואת תוכנית 'שחקים' לבני נוער.¹⁰⁷

הרשות הארצית לכבאות והצלה קיימה פעילויות הסברה חווייתיות לילדים ונוער בצירוף כבאית והפיצו הוראות בטיחות בזמן אירוח במתקני הקליטה. כמו כן, קיימו אירוח משפחות מפונות בתחנות כיבוי אש ברחבי הארץ.

משרד התרבות והספורט

משרד התרבות והספורט מימן לספורטאים מצטיינים מפונים הסעות למתחמי ספורט נדרשים לאימונים. בנוסף, ארגן פעילויות ספורט חווייתיות באמצעות התאחדות הספורט בבתי הספר. תוגברו מחלקות הספורט ברשויות המפונות ונוצרו פעילויות הפוגה במתקני הקליטה. נפתחו 109 קבוצות ספורט חווייתיות וילדים ונוער מפונים שובצו ללא תשלום והגבלה בחוגים במועצות הקולטות.¹⁰⁸ בנוסף אליהם, החברה למתנ"סים קיימה פעילויות חווייתיות טיפוליות מודעות טראומה לבני הנוער השוהים במתקני הקליטה, בפתרונות מגורי ביניים ולאלו אשר חזרו לרשויות האם.¹⁰⁹

משרד החדשנות, המדע והטכנולוגיה

המשרד המיר פעילות "אירועי מדע", שתוכננה להיות פתוחה לקהל רחב, לפעילות ייעודית עבור ילדים ונוער אשר פונו מבתיים בחודשים האחרונים של שנת 2023. במסגרת זו בוצעו פעילויות ייעודיות בתחומי המדע

¹⁰⁶ דואר אלקטרוני מטלי יוגב, ראש אגף בכיר טיפול ושיקום, הרשות הלאומית, הרשות לביטחון לאומי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטוט הדוח (13.06.24).

¹⁰⁷ פרוטוקול ועדת המנכ"לים הקבועה לזכויות ילדים ונוער, וועדת מנכ"לים לעניין זכויות ילדים ונוער מיום 20 נובמבר 2023 מלחמת "חרבות ברזל" (10.12.23). - מצגת

¹⁰⁸ מריה רבינוביץ' "מצבם של ילדים ונוער המפונים והמתפנים" (הכנסת, מרכז מחקר ומידע 19.03.2024).

¹⁰⁹ דואר אלקטרוני מויקי שזרמן, מנהלת השירות לבני נוער וצעירים, משרד הרווחה והביטחון החברתי, למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטוט הדוח (03.04.2024).

במתקני קליטה ברחבי הארץ הן על ידי מוסדות חינוכיים (כגון מוזיאוני מדע) והן על ידי חברת הפקה מטעם המשרד. בסה"כ התקיימו 113 פעילויות עבור 6,380 ילדים ונוער.¹¹⁰

משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות

תלמידי ותלמידות המכינות הקדם צבאיות ביצעו התנדבות עם כ-17,000 ילדים ונוער שפנו מבתיים, במתקני הקליטה וביישובים קולטים החל מתחילת המלחמה. יודגש, כי ישנן מספר מכינות שפנו יחד עם היישוב בו נמצאות ותלמידי המכינות מתנדבים עם הילדים והנוער שפנו עד היום.¹¹¹

2.4.3 סוגיות מהותיות שעלו וטופלו בעניין ילדים ונוער מפונים

2.4.3.1 2.4.3.1 מיפוי שירותים לבני נוער במתקני הקליטה

במסגרת דיוני השולחן העגול הרב מגזרי לילדים ונוער במלחמה, עלה כי הפינוי המידי, פיצול הקהילות ואירועי השביעי באוקטובר הציפו אתגרים רבים ודרשו ממשרדי הממשלה מענה מהיר ומותאם למציאות החדשה והדינמית שנוצרה. עלה צורך משמעותי **בקבלת תמונת מצב מעודכנת ומתעדכנת ככל הניתן של כלל המענים והשירותים הניתנים** לילדים ולנוער אלו, השוהים במתקני הקליטה. על מנת לתאם בין המענים השונים, לזהות פערים, להתאים מענים לצרכים ולמנוע מצב בו נותר אזור ללא מענה, הוקמה בשיתוף מערך הדיגיטל הלאומי פלטפורמה דיגיטלית: **דש-בורד מענים לנוער במתקני הקליטה**. הדש-בורד מספק למשרדי הממשלה תמונת מצב מתעדכנת הכוללת נתונים אודות ילדים ונוער מפונים ומתפנים השוהים במתקני הקליטה, והמענים הניתנים עבורם. בדש-בורד ניתן למצוא:

1. **נתונים אודות ילדים ונוער מפונים ומתפנים:** נתונים מספריים, תוך התמקדות בילדים ונוער השוהים במלונות, חלוקה לפי רשויות קולטות, מפנות ובתי המלון, וחלוקה גילאית. הנתונים ניתנים הן ברמת הרשות והן ברמת המלון. נתונים אלה מתקבלים ממערכת "יחד" של מערך הדיגיטלי הלאומי.
 2. **נתונים אודות המענים הניתנים לנוער השוהה במתקני הקליטה:** רשימת נותני השירותים, חלוקה לפי סוגי המענים השונים (לדוגמא טיפול רגשי פרטני, סדנאות והדרכות, מרחבי איתור ועוד), חלוקה לפי קהלי היעד של השירות ותחומי השירות, מיקום השירותים ברמה האזורית (רשות או מועצה מקומית) וברמת המלון. המידע ניתן הן באופן כללי והן באופן נקודתי על כל שירות ושירות.
- הנתונים נאספים **משאלון מיפוי דיגיטלי** שהוכן על ידי השולחן העגול לילדים ונוער במלחמה והופץ למשרדי הממשלה, רשויות מקומיות וארגוני חברה אזרחית המספקים שירותים לנוער מפונה השוהה במתקני הקליטה.

יש לציין, כי למרבית המשרדים ישנם כלים לאיסוף נתונים המספקים תמונת מצב רלוונטית למשרד, עם הנתונים והמענים הייחודיים לו. דש-בורד מענים לנוער, המשותף לכלל משרדי הממשלה מאפשר לגבש תמונת מצב בין משרדית **משותפת**, לזהות פערים, לייתר כפילויות ולהתוות מדיניות מתואמת בכל הנוגע

¹¹⁰ דואר אלקטרוני ממשלה אוסטר, משרד החדשנות, המדע והטכנולוגיה ומשרד התרבות והספורט למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטת הדוח (18.06.2024).

¹¹¹ דואר אלקטרוני מעומר צור, אחראי תחום מכינות, משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטת הדוח (11.04.2024).

למענים ולשירותים הניתנים לנוער הן ברמה הממשלתית הרוחבית, והן ברמה הפרטנית של כל אחד מהמשרדים ובכך ליצור פריסת מענים מותאמת צרכים.

עדכון הדש-בורד מתבצע באופן שוטף בהתאם לנתונים המתקבלים ממערכת "יחד" ולמידע הנאסף משאלון המיפוי הדיגיטלי. על מנת שהפלטפורמה תציג תמונת מצב עדכנית, דרושה התגייסות של כלל משרדי הממשלה ונותני השירות למילוי השאלון ועדכון הנתונים בעת שינוי.

למילוי שאלון המיפוי למענים לנוער במתקני הקליטה - [לחץ כאן](#).

2.4.3.2 שיתוף נוער מפונה

למן היום הראשון של פעילות השולחן העגול הרב מגזרי לילדים ונוער במלחמה, חברים בו גם נציגי נוער. השתתפות בני נוער באיתור צרכים וגיבוש מענים הקשורים אליהם צריכה להיות חלק אינטגרלי בכל עבודת איתור צרכים וגיבוש מענים ביחס אליהם. על מנת להעמיק את הליך השתתפות הנוער, גובש הליך היוועצות בנוער מפונה, שעיקרו אתגרי ההשתלבות בחינוך ובפנאי, בהובלה משותפת עם המועצה לשלום הילד, משרד החינוך ומשרד הרווחה והביטחון החברתי. שיתוף הנוער נולד מתוך ההבנה כי בני נוער יכולים וצריכים לקחת חלק בהליכי קבלת החלטות משני טעמים מרכזים: ראשית, משום שבני נוער מביאים "קול אחר" ומשמעותי ושנית, מתוך ראייה טיפולית המהווה בסיס בהתמודדות עם טראומה, ע"י החזרת השליטה של הנפגע על חייו. על כן ישנה חשיבות להשמעת קולם של בני הנוער בפני מקבלי ההחלטות.

מפגש ההיוועצות הראשון התקיים ביום 05.05.2024 בפנימיית נופי הבשור שהוקמה באנ"א עין גדי בעקבות המלחמה. מפגש היוועצות נוסף התקיים ביום 25.06.2024 עם בני נוער מפונים מקריית שמונה השהים בעיר טבריה. במפגשים אלה נכחו נציגי משרד החינוך לצד נציגי משרדים נוספים והמועצה לשלום הילד.

הדברים שעלו בשני המפגשים עובדו ואלו יוצגו בפני ועדת המנכ"לים הקבועה לזכויות ילדים ונוער.

2.4.3.3 מוגנות ילדים ונוער מפני פגיעה במתקני הקליטה

השהייה הממושכת במלונות מייצרת מציאות מורכבת אשר מעלה אתגרים וצרכים רבים של התושבים. בין האתגרים נושא המוגנות שב ועלה, שכן מדובר בצורך ייחודי הנגזר מהשהות הממושכת במתקני הקליטה. מצבי חירום ושינויים בלתי צפויים בשגרת החיים, במיוחד בנסיבות טראומטיות של אבדן ופגיעה פיזית או נפשית של אחד ההורים או בני משפחה קרובים, פינוי מהבית וריחוק מהחברה החברתית והקהילתית המוכרת, מגבירים באופן משמעותי את פגיעותם של ילדים ונוער ואת החשש להיווצרות התנהגויות על מנעד סיכונים רחב. הרכב קהילות המפונים ופיזורם בין מתקני קליטה יחד עם גורמים רבים שאינם מוכרים מקרב הקהילה במתקן וכן הימצאות הילדים והנוער במקום בעל פיקוח מועט בכל הנוגע לנכנסים והיוצאים מהמתקן, מחייבים התמודדות עם תחום המוגנות באופן ייעודי.

סוגיית הבטחת מוגנותם של ילדים ונוער מפני פגיעה במתקני הקליטה, הועלתה כבר בדיונים הראשוניים של השולחן העגול הרב מגזרי לילדים ונוער במלחמה והוקם לצורך כך צוות עבודה רב מגזרי. צוות זה, גיבש [מסמך דגשים והמלצות להבטחת מוגנות ילדים ונוער במתקני הקליטה](#). בהמשך להמלצות השולחן העגול, נושא זה הובא לדיון בוועדת המנכ"לים בראשות מנכ"ל משרד המשפטים, בו הוחלט על הקמת צוות משימה ממשלתי, בהובלת המשרד לביטחון לאומי, משרד ראש הממשלה ומשרד המשפטים, ואשר חברים נציגים בכירים ממשרד החינוך, הרווחה והביטחון החברתי, משרד התיירות, משטרת ישראל ומש"ט ינאי. עוד הוחלט כי הצוות יציף ככל שיידרש פערים וחסמים בנושא לוועדת המנכ"לים.

הצוות התכנס לדיון ראשון ביום 26.11.2023, וקיים מספר פגישות בפורום הרחב ודיונים בצוותי עבודה ייעודיים לנושאים ספציפיים, לצד מפגשים אינטנסיביים של הצוות המוביל. במסגרת זו קידם הצוות הוצאת הנחיות למשרדי הממשלה בנושא הנפקת אישורי העסקה ובנושא חלוקת תגי זיהוי לאנשי המקצוע והמתנדבים במתקני הקליטה; הוקם צוות ייעודי לנושא תיאום ההכשרות וחוסן קהילתי אשר העביר קווים מנחים לכלל המשרדים באשר לתכנון של ההכשרות הנדרשות; קוימו הכשרות ל"שומרי סף" מתוך הצוותים במתקני הקליטה וגובשה טיוטת "[מדריך מוגנות](#)" על בסיס הנלמד בעבודת הצוות. כמו כן, גובשה הגדרת תפקיד של רכז מוגנות במתקני הקליטה אשר יופעל על ידי הרשות לביטחון קהילתי, בשיתוף מרכזי החוסן הצפוניים.¹¹²

זאת ועוד, בעקבות עבודת השולחן העגול הרב מגזרי לילדים ונוער במלחמה והצוות הממשלתי שהוקם בעקבותיו, נקבע במסגרת החלטת הממשלה 1786 בעניין "תכנית למענים בטווח המיידי וקידום מתווה רב שנתי לשיקום ופיתוח הצפון" כי הרשות לביטחון קהילתי במשרד לביטחון לאומי תהיה אמונה על קידום ויישום נושא זה ומקצה לכך את התקציב הנדרש.¹¹³

על פי ההחלטה, הרשות תתגבר מענים לאוכלוסיית המפונים המתגוררים בבתי המלון בתחומי שמירה על מוגנות ילדים ונוער. מכוח החלטת ממשלה זו, פועלת הרשות לביטחון קהילתי לעיבוי רכזי החוסן במלונות, כך שיהיו אמונים גם על נושא המוגנות. המלצת הצוות היא כי רכזי המוגנות יפעלו בשים לב למדריך המוגנות שגיבש הצוות, ובשיתוף הגורמים הנוספים הרלוונטיים.¹¹⁴

2.4.4 ילדים ונוער בהשמה חוץ ביתית

במהלך המלחמה פונו שש פנימיות חינוכיות וכפרי נוער מאזורים שונים ביניהם פנימיית נקודת סעד, משפחתון סעד, כפר סילבר, ישיבת נווה, אולפנת חלוצה ובית יהודה כפר מימון.¹¹⁵

על מנת לתת מענה לילדים ונוער מפונים הוקמו בתי ספר זמניים, כך למשל הוקמה פנימייה באנ"א עין גדי לתלמידי שכבת י"ב מבית הספר "נופי הבשור" ובנוסף, הוקמה פנימייה לתלמידי שכבת י"ב מקרית החינוך שער הנגב בכפר סילבר.

בנוסף לכך, פונו 4 פנימיות רווחה בהם פונו 119 ילדים ונוער ו-102 אנשי צוות.

¹¹² דואר אלקטרוני מטלי יוגב, ראש אגף בכיר טיפול ושיקום, הרשות הלאומית, הרשות לביטחון לאומי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטוט הדוח (13.06.24).

סיכום עבודת הצוות ניתן למצוא [כאן](#).

¹¹³ החלטת ממשלה 1786 הממשלה ה-37 מיום 27.5.2024 בנושא "תכנית 'צפונה' למענים בטווח המיידי והקרוב וקידום מתווה רב-שנתי לשיקום ופיתוח הצפון".

¹¹⁴ צוות מוגנות ילדים ונוער במתקני הקליטה, השולחן העגול הרב מגזרי לילדים ונוער במלחמה "דגשים והמלצות להבטחת מוגנות ילדים ונוער במתקני הקליטה" (01.11.2023).

¹¹⁵ דואר אלקטרוני מסהר הראל, ראש חינוך התיישבותי, משרד החינוך למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער בעניין תגובה לטיטוט הדו"ח (27.06.2024).

2.4.5 ילדים ונוער עולים שפונו או התפנו מבתייהם

לפי נתוני משרד העלייה והקליטה פונו 12 מרכזי קליטה בתוכם כ-1,000 ילדים ונוער. אך כיום כולם שבו למרכזי הקליטה.

לפי דיווח משרד העלייה והקליטה, מרכז הקליטה באיבים פונה וכן מרכזי קליטה אחרים הנמצאים בקו עימות יצאו להפוגות לפרקי זמן מתמשכים. מדריכי תנועות הנוער קיימו פעילויות באופן יומי במתקני הקליטה אליהם פונו התושבים וסייעו ביצירת חוסן בקרב הילדים והנוער. בנוסף, המשרד קיים את תכנית "במעלה" לנוער עולה מפונה שמטרתה איתור ליווי וטיפול: התוכנית נבנתה בעבור בני נוער עולים מפונים אשר התנתקו באופן מידי ממסגרות החינוך הפורמליות והבלתי פורמאליות, התנתקו מחבריהם לכיתה ונקלעו למצוקה רגשית קשה של בדידות ודיכאון.¹¹⁶

2.4.6 ילדים ונוער עם מוגבלות שפונו או התפנו מבתייהם

על פי נתוני הביטוח הלאומי, נכון לדצמבר 2023 התגוררו ביישובי המפונים בהחלטות הממשלה כ-2000 ילדים ונוער שקיבלו קצבת ילד נכה. באשקלון התגוררו כ-2,900 ילדים ונוער נוספים. על פי נתוני אגף חינוך מיוחד במשרד החינוך, התגוררו באזורים המפונים מהדרום והצפון 5,944 תלמידים זכאים לשירותי חינוך מיוחדים, בחלוקה הבאה: בדרום – 3,044 תלמידים ובצפון – 2,900.¹¹⁷ לפי נתוני מנהל מוגבלויות במשרד הרווחה והביטחון החברתי, נכון ליום 12.11.2023 פונו 395 ילדים ונוער עם מוגבלות מצפון הארץ ו-290 ילדים ונוער עם מוגבלות מדרום הארץ. כמו כן, ממסגרות חוץ ביתיות פונו 11 ילדים ונוער הגרים בדיר לאנשים עם אוטיזם בשדרות.

האתגרים הכרוכים בפינוי של ילדים ונוער עם מוגבלות העלו שאלות רבות, ובעקבות כך הוקם השולחן העגול בנושא ילדים ונוער עם מוגבלות במלחמה. פירוט על פעילות השולחן [בהמשך](#) מסמך זה.

משרד הרווחה והביטחון החברתי עדכן כי ארבעה מעונות יום שיקומיים נסגרו בשל המלחמה וחלק מהפעוטות המפונים שובצו במעון יום שיקומי ברשות הקולטת.¹¹⁸ המשרד אף פועל על מנת לתת מענה של סיעת שילוב במעונות יום הממוקמים במתקני הקליטה באמצעות החברה למתנ"סים. מענים רבים ניתנו במתקני הקליטה, חלקם ייעודיים לילדים ונוער עם מוגבלות ומשפחותיהם. בין היתר, מתן ליווי וחונכות אישיים, טיפול במצבי משבר וטראומה, טיפול ומענים למשפחות ושילוב במסגרות יום לכל רצף הגילאים והתפקודים בסמוך למתקני הקליטה.¹¹⁹ מינהל מוגבלויות במשרד הרווחה והבטחון החברתי הקים מרכזים רב-גילאיים לילדים ונוער עם מוגבלות בסמוך למתקני הקליטה בים המלח,

¹¹⁶ דואר אלקטרוני משלו פימה, ראש מטה לשכת מנכ"ל משרד העלייה והקליטה ליפעת קרמר אורן, לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין מענה למכתב הבקשה לאיסוף הנתונים (14.03.2024).

¹¹⁷ קיימים קריטריונים שונים להכרה במוגבלות בין משרד הרווחה והבטחון החברתי והביטוח הלאומי, בשל כך ישנו פער במספר התלמידים בין הגופים.

דואר אלקטרוני מקרן רות איטח, מנהלת אגף תוכניות סיוע ומניעה, שירות פסיכולוגי חינוכי, משרד החינוך למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטוט הדוח (24.06.2024).

¹¹⁸ דואר אלקטרוני מענת גרייפנר, מנהלת שירות ילדים ומתבגרים, משרד הרווחה והביטחון החברתי למריה רבינוביץ, מרכז המחקר והמידע של הכנסת (16.11.2023), נשלח בדואר אלקטרוני מענת גרייפנר, מנהלת שירות ילדים ומתבגרים, משרד הרווחה והבטחון החברתי לעו"ס יפעת קרמר אורן, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים. (04.04.2024).

¹¹⁹ שיחה טלפונית של יפעת קרמר אורן וקרן בייסרמן עם אילה מאיר, מנהלת אגף בכיר, משפחה ילדים ונוער בקהילה, משרד הרווחה והביטחון החברתי (03.04.24).

בירושלים, במרכז ובצפון לפעילות פנאי והפוגה.¹²⁰ בנוסף, ניתנו נופשונים בקהילה עבור ילדים שהיו זקוקים להפוגה מביתם.

לפי משרד החינוך, שובצו נציגים מטעם החינוך המיוחד במתקני הקליטה, לאיתור מיפוי ומתן מענים רגשיים, חינוכיים וטיפוליים. לתלמידים המפונים שהינם עם מוגבלות עמדו אפשרויות השילוב במסגרות החינוך כמו כלל הילדים והנוער.

נבנתה תפיסת הפעלה למתן מענה מותאם ככל הניתן לכל אחד מהתלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחד במרכזי "יחד", בעזרת צוותים מקצועיים – חינוכיים וטיפוליים מהמחוזות ומרכזי התמיכה היישוביים (מתי"א) ופורסם מסמך הנחיות ובו מודלים ללמידה פיזית בחירום לכלל התלמידים, ובתוכם תלמידים מפונים, הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים.¹²¹

בנוסף, נבנו 5 בתי ספר מיוחדים ו-14 גני חינוך מיוחד חדשים, רב גילאיים, עבור תלמידים עם מוגבלויות שונות וניתן מימון מלא של תומכות חינוכיות (סייעות) לתלמידים מפונים הזכאים לתמיכה זו בשגרה. הוכשרו מורות חיילות למתן תמיכה לתלמידים עם צרכים מיוחדים והן שובצו במרכזי "יחד" ובבתי ספר מיוחדים חדשים שהוקמו עבור תלמידים מפונים.¹²² המשרד גם פעל להכשרה של מורות חיילות בתחום החינוך המיוחד על מנת לתת מענה לתלמידים מפונים, לרבות לצורך שילובם יחד עם כלל התלמידים.

נערך מיפוי צרכים עבור תלמידים שבשגרה השתמשו בהנגשה פרטנית מסוג טכנולוגיה ובשל הפינני האביזר הטכנולוגי לא היה ברשותם ובהתאם לצורך קיבלו אביזר חליפי.

המשרד אף פעל להסדרה של מסלולי נסיעה חדשים עבור תלמידים עם מוגבלות שפוננו וזכאים להסעה על פי חוק הסעה בטיחותית במסלולי נסיעה חדשים.¹²³

על מנת להסיר חסמים בירוקרטיים ולזרז בניית מתחמי חינוך עבור תלמידים מפונים על בסיס מבנים יבילים, משרד החינוך ונציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות קבעו תנאי סף להנגשה כללית של מבני חינוך יבילים, בנוסף לחובת הנגשה פרטנית לתלמידים ולהורים על פי צורך.¹²⁴

משרד הבריאות המשיך להפעיל את מרכזי החוסן גם עבור מפונים והוקם מערך ליווי ותמיכה נפשית על ידי מרכזי בריאות הנפש. כמו כן, המשרד פעל באמצעות קופות החולים לאיתור, מיפוי ומענה של צורך במקצועות הבריאות של התפתחות הילד, לרבות פתיחת יחידה להתפתחות הילד בים המלח ועיבוי מערך התפתחות הילד בעיר אילת.

¹²⁰ דואר אלקטרוני מענת גרייפנר, מנהלת שירות ילדים ומתבגרים, מינהל מוגבלויות, משרד הרווחה והביטחון החברתי למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטוט הדו"ח (24.06.24).

¹²¹ מסמך ההנחיות שפורסם - [נמצא כאן](#).

¹²² דואר אלקטרוני מקרן רוס איטח, מנהלת אגף תוכניות סיוע ומניעה, שירות פסיכולוגי חינוכי, משרד החינוך למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטוט הדוח (24.06.2024).

¹²³ חוק הסעה בטיחותית לילדים ופעוטות עם מוגבלות תשנ"ד-1994.

¹²⁴ סיכומי שולחן בן מגזרי ילדים ונוער עם מוגבלות במערכת החינוך במהלך מלחמת "חרבות ברזל", נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים (23.11.2023) <https://www.gov.il/he/pages/intersectoral-table-2023>

הטיפול הבריאותי המקדם המשיך לפעול מרחוק בגני התקשורת ובמסגרות חוץ גניות לילדים שפנו וכן משפחות מפונות קיבלו מענה של שיבוץ במעונות יום שיקומיים חלופיים סמוך למתקן הקליטה. בנוסף, המשרד פעל למתן ציוד שיקומי נדרש למפונים.¹²⁵

נציבות שוויון אנשים עם מוגבלות במשרד המשפטים, יצרה מודל עבודה משותף למשרד הבריאות והחינוך למתן אביזרי שיקום, ניידות והנגשה טכנולוגית עבור מפונים שהותירו אביזרים אלו בביתם. לאור השיח המשותף בשולחן הבין מגזרי, פורסמה רשימה של נשות קשר ממשרד הבריאות והחינוך באתרי המשרדים, במתקני הקליטה, בבתי הספר החדשים שנפתחו, במחוזות ובאגרת להורים.¹²⁶

¹²⁵ סיכומי שולחן בן מגזרי ילדים ונוער עם מוגבלות במערכת החינוך במהלך מלחמת "חרבות ברזל", נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים (23.11.2023) <https://www.gov.il/he/pages/intersectoral-table-2023>

¹²⁶ דואר אלקטרוני ממנחם גולדין, מנהל תחום חינוך ומחלקת שילוב בקהילה, נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד המשפטים למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיוטת הדו"ח (23.06.2024).

2.5 ילדי משפחות מילואים

עם פרוץ מלחמת חרבות ברזל, בוצע גיוס נרחב של חיילים למילואים בעקבותיו, משפחות רבות התמודדו עם היעדרות של אחד ההורים מהבית, ולעיתים של שניהם. גיוס אחד ההורים למילואים משפיע פעמים רבות על הילדים והנוער ועלול לעורר תחושות של חוסר וודאות, חששות ופחדים.

נכון ליום 22.07.2024 ישנם 299,993 ילדים ונוער מתחת לגיל 18 שהוריהם גויסו לשירות המילואים בצו 8, במהלך המלחמה.¹²⁷

מפרוץ המלחמה, התקבלו מספר החלטות ממשלה שנועדו להקל על משרתי המילואים ומשפחותיהם.¹²⁸ הזכויות משתנות כתלות במספר ימי המילואים אותם ביצע משרת המילואים. בין ההטבות לילדי משרתי המילואים ניתן סיוע במימון טיפול רגשי, נפשי או משלים לחייל מילואים או לבן משפחתו עד גיל 14, בסכום חד פעמי שלא יעלה על 1,500 שקלים חדשים לכל חייל מילואים וכן, מענק כספי נוסף על המענקים שניתנו לכלל המשרתים במילואים, המכונה "מענק משפחה מוגדל". משרתי מילואים שהם הורים לילדים עם מוגבלות המוגדרים כזכאי שירותי חינוך מיוחדים על פי חוק החינוך המיוחד,¹²⁹ זכאים ל"מענק משפחה מיוחדת" של 2000 ₪ בעבור ילדיהם. כמו כן, אושר מענק קייטנות וצהרונים הניתן באופן חד פעמי למשרתי מילואים הורים לילדים עד גיל 16, אשר ביצעו שירות מילואים פעיל 5 ימים ומעלה בחודשים יולי-אוגוסט.¹³⁰

בנוסף, מתוך הבנת חשיבות אנשי החינוך בסיוע ליצירת תחושת וודאות, ביטחון ושגרה לילדי המילואים, פרסם **משרד החינוך** ביום 12.02.2024 חוזר מנכ"ל בנושא "מענים לתלמידים שהוריהם נעדרים מהבית בשל המלחמה מפאת מילואים או שירות קבע".¹³¹ הוראה זו מפרטת את המענים הרגשיים, חברתיים, לימודיים וארגוניים הניתנים לתלמידים שהוריהם משרתים במערך המילואים או בשירות קבע, ומפרטת את עקרונות העבודה עם משפחות אלה. כמו כן, ההוראה עוסקת בדרכים ליצירת סביבת למידה נעימה ותומכת עבורם. בין הפעולות: קיום שיחות אישיות עם התלמידים, בניית תכנית תמיכה הכוללת מענים רגשיים טיפוליים, קשר עם ההורה שנותר בבית, הוקרה לתלמיד ולמשפחתו, בניית רשת תמיכה קהילתית ומערך התנדבות. במשך החודש דגשים לצרכים הייחודיים לילדי הגיל הרך ולגיל החינוך היסודי.¹³²

יצוין כי סוגיית המענים לילדי משרתי המילואים עלתה בדיון של השולחן העגול הרב מגזרי בנושא "ילדים ונוער במלחמה" ביום 09.06.2024, שעסק במענים לקראת הקיץ. במסגרת השולחן עלו צרכים שונים של ילדי

¹²⁷ שיחה טלפונית של מיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער ויפעת קרמר אורן, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים עם אבישג סבג, ראש עתכ"א מילואים. שיחה טלפונית של יפעת קרמר אורן, יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים עם נופר יחזקאל, ראש מדור תע"מ ושמ"פ בעתכ"א מילואים (24.07.2024).

¹²⁸ ביניהן: החלטת ממשלה 1023, מיום 03.11.2022, של הממשלה ה-37 בנושא הוקרה, סיוע ותגמול לחיילים ששירתו בתקופת הלחימה במלחמת 'חרבות ברזל'; החלטת ממשלה 1226, מיום 07.01.2024, של הממשלה ה-37 בנושא הוקרה, סיוע ותגמול לחיילי מילואים המשרתים במלחמת 'חרבות ברזל'; החלטת ממשלה 1295, מיום 14.01.2024, של הממשלה ה-37 בנושא הוקרה, סיוע ותגמול לחיילי מילואים המשרתים במלחמת 'חרבות ברזל'.

¹²⁹ חוק חינוך מיוחד תשמ"ח-1988.

¹³⁰ "ההטבות החדשות למשרתי מערך המילואים" אתר צה"ל (10.7.2024).

¹³¹ חוזר מנכ"ל משרד החינוך תשפ"ד/ד(0412) "חוזר מנכ"ל מענים לתלמידים שהוריהם נעדרים מהבית בשל המלחמה מפאת מילואים או שירות קבע" (12.02.2024). קישור לחוזר המנכ"ל [נמצא כאן](#).

¹³² חוזר מנכ"ל משרד החינוך תשפ"ד/ד(0412) "חוזר מנכ"ל מענים לתלמידים שהוריהם נעדרים מהבית בשל המלחמה מפאת מילואים או שירות קבע" (12.02.2024).

משרתי המילואים. כך למשל עלה הצורך במתן סיוע לצמצום הפערים הלימודיים שנוצרו בתקופה זו בעקבות המצב. כמו כן עלה צורך באיתור יעיל יותר של ילדי המילואים ומתן מענה וסיוע בזמן אמת. בנוסף עלו פערים מכך שהסיוע בטיפול נפשי ניתן לילדים עד גיל 14 בלבד, וכן שהתשלום עבור הקייטנות הוא עבור ילדים עד גיל 16, כך שעבור ילדים בוגרים יותר היוצאים למחנות קיץ למשל לא ניתן מענה. עוד עלה כי המתווה לא מספק מענה למשפחות עבור השבועיים האחרונים של חודש אוגוסט, במהלכם לא פועלות קייטנות.¹³³ סוגיה זו דורשת המשך טיפול בין משרדי כפי שיפורט בפרק ההמלצות.

¹³³ השולחן העגול הרב מגזרי במשרד ראש הממשלה, סיכום ישיבת השולחן העגול הרב מגזרי בנושא "ילדים ונוער במלחמה" – 09.06.2024 (2024).

2.6 כלל הילדים והנוער במדינת ישראל, בצל המלחמה

לפי נתוני הביטוח הלאומי בחודש פברואר 2024 כ-3.124 מיליון ילדים ונוער בישראל קיבלו קצבת ילדים. כמו כן, בחודש ינואר 2024 אחד מהוריהם של 118,500 ילדים ונוער קיבל דמי אבטלה בחודש זה, הורים אלה החלו לקבל דמי אבטלה בחודש אוקטובר 2023 או לאחר מכן.¹³⁴

ההשלכות של מלחמה על ילדים ונוער הן רבות. מדובר בקבוצה שנמצאת בשלבי התפתחות שונים, ושיבוש השגרה והפגיעה בביטחון הבסיסי עלולים לגרום לתגובות רגשיות במנעד רחב. לאלה יש להוסיף את השלכות מגיפת הקורונה והמגבלות שהוטלו בעטיה, כמו גם שיבוש שגרת החיים שהשפיעו אף הן רבות על אותם ילדים ונוער אשר חווים כעת את המלחמה.

אף שעוצמת הפגיעה משתנה במעגלי פגיעה שונים, מצב המלחמה מביא פעמים רבות פגיעה בתחושת הביטחון של ילדים ונוער, בין היתר בשל החשיפה לרמת דאגה של עולם המבוגרים סביבם.

על רקע כל אלה יובאו מספר סוגיות, כפי שעלו מהמשרדים, שיש לתת עליהן את הדעת. וכבר עתה ייאמר כי הן אינן מקיפות את כלל הסוגיות הנדרשות, וגם אינן כוללות את ההבחנה הנדרשת בין החברות השונות וההשפעות הייחודיות של המלחמה על כל אחת מהן (ולמשל חברה ערבית, חרדית ועוד), או התייחסות לאתגרי הגילאים השונים (הגיל הרך, גיל ההתבגרות ועוד). עוד כולל פרק זה עשייה שונה של המשרדים לגבי כלל הילדים והנוער.

2.6.1 חשיפה לתכנים קשים ברשת

בעת המלחמה, פורסמו סרטונים ותמונות קשות הקשורים למעשי הטרור, כמו גם סרטונים קשים מיום התקיפה שהופצו גם הם ברחבי הרשת. ילדים ונוער שבילו בעקבות המלחמה זמן רב יותר ברחבי הרשת, נחשפו לתוכן קשה זה, וכן לתכנים פוגעניים, אלימים, לאומניים וחדשות כוזב בכלל הרשתות החברתיות ואתרי האינטרנט. בנוסף לכך, הייתה עלייה בדיווחים על פגיעות על רקע לאומני ברשתות החברתיות ובפלטפורמות משחקים. ככלל, גברו בקרב ילדים ובני נוער מצוקות נפשיות, קשיי חיים וחשיפה לתכנים קשים מאוד – וכל אלה מצאו ביטוי ברשת.¹³⁵

לפי סקר שנערך על ידי המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת ולשכת מדען ראשי במשרד לביטחון לאומי, כ-63% מבני הנוער דיווחו כי נחשפו לתכנים קשים ופוגעניים (תמונות, התכתבות, סרטונים וכו') הקשורים למלחמת חרבות ברזל, 61% דיווחו שחוו חששות ותחושות קשות בעקבות החשיפה ו-57% נחשפו לשיח לאומני או אנטישמי הקשור למלחמת חרבות ברזל ברשתות החברתיות או במשחקי רשת.¹³⁶ לפי סקר שנערך על ידי פרופ' יוסי הראל פיש בשיתוף משרד החינוך, לשכת המדענית הראשית ושפ"י, עולה כי קיימת השפעה קשה במיוחד לחשיפה של בני נוער לתכנים קשים הקשורים במלחמה במדיה האלקטרונית. נבדקים שדיווחו על חשיפה רבה לתכנים קשים במדיה והרשתות החברתיות בזמן המלחמה

¹³⁴ עם זאת, אין אפשרות לקבוע כי הצורך בדמי האבטלה הוא בעקבות המלחמה.

¹³⁵ דואר אלקטרוני מד"ר נאוה כהן אביגדור, ראשת האגף האזרחי, המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת – 105 למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (116.06.2024).

¹³⁶ בסקר שנערך ברבעון הראשון של שנת 2024 רובו בתשאלו טלפוני, השיבו לסקר 1,155 בני נוער המייצגים את כלל בני הנוער בני 12-17 בישראל.

שעורו פחד או מצוקה, היו בהסתברות של פי 2 לחוות מצוקות נפשיות, פי 5 לשתות אלכוהול ופי 6 להשתתף בבריונות כלפי ילדים אחרים ברשת.¹³⁷

משרד החינוך פרסם חומרים לצוותים תלמידים והורים המתייחסים לצפייה בתכנים קשים: [תדריך לתלמידים](#), [תדריך להורים בנושא צפייה בסרטונים קשים](#) וכן [תדריך לצוותים העובדים עם ילדים ונוער](#).

המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת – 105 מפתח ומנגיש לילדים ולנוער מידע, תכנים וכלים שימושיים ויישומיים לחיזוק החוסן האישי ודיגיטלי ולהתמודדות עם פגיעות ברשת בתקופה מורכבת זו. יצוין כי עם פרוץ המלחמה, הוסב מוקד 105 למוקד מידע אודות נעדרים בעקבות המלחמה ועיקר פעילותו הוסב לקשר עם משפחות הנעדרים. בחלוף שבועיים ומשהוקם מוקד מידע ייעודי לכך, התקבלה בקשת האגף האזרחי ופניית השולחן הרב מגזרי לילדים ונוער במלחמה, אל המשרד לביטחון לאומי, ומוקד 105 שב לפעילותו הייעודית על מנת לשמור על הילדים והנוער מפני פגיעות, אלימות ופשעה במרחב המקוון.

בנוסף לכך, האגף האזרחי במטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת הוביל פעילויות הסברה ומניעה מגוונות להגברת החוסן הדיגיטלי ולמניעת חשיפה לתכנים קשים. באתר המטה הלאומי הוקם אזור תוכן ייעודי לתכנים הנובעים ממלחמת חרבות ברזל, אשר עסק בהתמודדות עם חרדות, פחדים, מצוקות וחשיפה לתכנים קשים. כמו כן הוציא האגף האזרחי הודעות אזהרה לציבור על מנת למנוע מקטינים להיחשף לתכנים אלו וכיצד להתמודד במקרה של פגיעה. נכתב והופץ ארגז כלים דיגיטלי לשעת חירום, שמטרתו לסייע להורים, לאנשי מקצוע ולבני נוער להתמודד עם המצב הביטחוני ועם השלכותיו על פגיעות בקטינים ברשת (ארגז הכלים עסק גם בהתמודדות עם פגיעות על רקע לאומני ובכללים ללמידה מקוונת בטוחה). נכתב מדריך לדיווח ישירות לאפליקציות לבקשות הסרה של תכנים פוגעניים וקודם קמפיין לאומי ברשתות החברתיות המובילות להגנה על ילדים ונוער ברשת ולחיזוק החוסן והביטחון האישי. הותאמו הרצאות לבני נוער ולהורים בנושאי הגנה על ילדים ברשת בעת חירום, גלישה בטוחה, בריונות רשת ועוד. הופקו סרטוני הסברה עם בני נוער מפורום הנוער של 105 וקודמו שיתופי פעולה בהפצת תכנים הנוגעים להגנה על הפרטיות, התמודדות עם חרדה והימנעות מחשיפה לתכנים קשים עם משרד החינוך, משרד הבריאות, בית הנשיא והרשות להגנת הפרטיות. פעילות ההסברה הייתה מותאמת לחברות שונות ולאוכלוסיות ייעודיות והיא התקיימה בשפות שונות (עברית, ערבית, אנגלית).¹³⁸

פרויקט ההתנדבות "אבירי הרשת", הנועד ליצירת השפעה חיובית וסיוע לילדים ונוער בפורומים וברשתות החברתיות, המשיך בפעילותו השוטפת גם במצב החירום. על מנת לסייע למתנדבות ולמתנדבים לענות לפוסטים בצורה מיטבית, הם עברו הכשרה ממוקדת ומותאמת למניעת אובדות במצב חירום ע"י פסיכולוגית קלינית מהיחידה למניעת אובדנות ממשרד הבריאות. **בשבועיים הראשונים למלחמה "אבירי הרשת" נתנו**

¹³⁷ דואר אלקטרוני מקרן רוט איטח, מנהלת אגף תוכניות סיוע ומניעה, המנהל הפדגוגי, אגף בכיר שפ"י, משרד החינוך למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים (28.07.2024).

¹³⁸ דואר אלקטרוני מד"ר נאוה כהן אביגדור, ראשת האגף האזרחי, המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת – 105 למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיוטת הדו"ח (22.07.2024).

מענה לכ- 140 פוסטים של ילדים ובני נוער, ששיקפו ביטוי מצוקה, חרדה ודיכאון קשים הנובעים מהמצב הביטחוני.

על פי נתוני מוקד 105 כלל הפגיעות בקטינים ברשת, ובכלל זה גם בתקופת החירום, מתבצעות בזירות המרכזיות (רשתות חברתיות, אפליקציות ופורומים) – אינסטגרם (39%), ווטסאפ (18%), פורום סטיפס-בו משתפים בני נוער בחששות, במצוקות ובאירועי פגיעה שהם חווים (10%), וטיקטוק (9%).¹³⁹

2.6.2 ליווי תלמידים שחווים משבר אישי מתמשך והקלות בבחינות הבגרות

חוזר מנכ"ל משרד החינוך, מספר 0417 מיום 14.04.2024 קובע הוראה המנחה את מוסדות החינוך בכל הקשור לליווי תלמידים שחווים משבר אישי מתמשך. אירועי חיים קשים קוטעים את תחושת הרציפות ומלווים בכאב ובתחושת אובדן המצריכים משאבי התמודדות והסתגלות. התגובה לאירועים המפורטים בחוזר מושפעת מהעוצמה ומאופי האירוע, ממשאבי ההתמודדות של התלמיד ושל משפחתו וממשאבי התמיכה והחוסן של הסובבים אותו. החוזר כולל עקרונות לליווי ולתמיכה בתלמיד ובמשפחתו בהתאם לגיל ההתפתחות, המלצות לפעולות בטווח המיידי בעת קבלת ההודעה על האירוע, המלצות לפעולות במהלך החודש הראשון והמלצות לפעולות בטווח הבינוני והארוך.¹⁴⁰

בנוסף, משרד החינוך הודיע על **הקלות בבחינות הבגרות** בעקבות המלחמה לכלל התלמידים והתלמידות הנבחנים בבחינות החיצוניות המתקיימות במועדי חורף וקיץ. כמו כן, לתלמידים מאזורי העימות, שפנו מבתייהם בהחלטת ממשלה ולתלמידים ממעגל פגיעה ראשוני ישנן הקלות נוספות.¹⁴¹ כמו כן, הוקם באתר משרד החינוך [דף מתעדכן](#) בו ניתן למצוא את ההנחיות העדכניות ביותר.¹⁴²

2.6.3 בריאות הנפש

משרד הבריאות יצא בתכנית לאומית לבריאות נפשית בה יש כוונה להכפיל את היקפי השירותים הניתנים לאזרחי ישראל כתוצאה מהטראומה, להגדיל את מספר המתמחים בפסיכיאטריה ובפסיכולוגיה, לשפר את התנאים במערכת הציבורית ולפתוח מרפאות רבות למתן מענים לילדים ולמבוגרים כאחד. התכנית כוללת הכשרות רחבות לכלל אנשי הצוות במערכת הבריאות בהקשרים של טראומה ורפואה מודעת טראומה. ניתן דגש על הצורך במיקוד בקידום בריאות נפשית ומניעה ברמת הקהילה, בעיקר בקרב ילדים והורים. הוקמו 9 מרכזים להתערבות במשבר לטיפול מרפאתי אינטנסיבי בכל רחבי הארץ. המרכזים טיפלו בעשרות ילדים שחוו טראומות בעקבות המלחמה וילדים שפנו מבתייהם ומצבם הנפשי הוחמר. משרד הבריאות העביר הכשרות רבות בתחום של טיפול בילדים הסובלים מטראומה נפשית, לגורמי בריאות הנפש, לגורמי חינוך ולרופאי ילדים.¹⁴³

¹³⁹ ניצב משנה שלי הרוש (ריכוז וניתוח המידע: ד"ר נאוה כהן אביגדור, אליק קצב) דו"ח מוקד 105- רבעון רביעי (אוקטובר-דצמבר 2023), יחידה 105, המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת, להב 433. דואר אלקטרוני מד"ר נאוה כהן אביגדור, ראשת האגף האזרחי, המטה הלאומי להגנה על ילדים ברשת – 105 למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (116.06.2024). 140 חוזר מנכ"ל משרד החינוך "ליווי תלמידים בעקבות משבר מתמשך ליווי תלמידים שכן משפחתם נפטר, נהרג, נרצח ליווי תלמידים שקרוב משפחתם חטוף, שב, נעדר ליווי תלמידים שכן משפחתם נפצע או חולה במחלה מתמשכת המשפיעה על התלמיד".

¹⁴¹ שאלות תשובות מרחב פדגוגי מאתר פורטל עובדי הוראה משרד החינוך.

¹⁴² "מלחמת חרבות ברזל – ריכוז מידע חיוני" פורטל משרד החינוך (14.7.2024)

<https://mosdot.education.gov.il/content/security/emergency-situations>

¹⁴³ דואר אלקטרוני מיובל רוה, מנהל המחלקה לפסיכיאטריה של הילד והמתבגר, משרד הבריאות למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדו"ח (04.07.2024).

כאמור לעיל, ההשלכות של המלחמה על מצבם הרגשי של ילדים ונוער, ושיבוש השגרה והפגיעה בביטחון הבסיסי עלולים לגרום לתגובות רגשיות במנעד רחב. לאלה יש להוסיף את השלכות מגיפת הקורונה והמגבלות שהוטלו בעטייה, כמו גם שיבוש שגרת החיים שהשפיעו אף הן רבות על אותם ילדים ונוער אשר חווים כעת את המלחמה.

על רקע כל אלה יש לחזק את המענים הממשלתיים הנדרשים לחיזוק בריאותם הנפשית של הילדים והנוער ולקדם מענים ופרקטיקות בין משרדיים בנושא.

2.6.4 חינוך בלתי פורמאלי

2.6.4.1 תוכנית מנערים

אירוע ה-7 באוקטובר, מלחמת חרבות ברזל ושנות הקורונה שלפניהם, חידדו את היתרון הייחודי של החינוך הבלתי פורמלי - כתגובתי ואדפטיבי - והגבירו את ערכם וחשיבותם של הפעילויות הבלתי פורמאליות, הארגונים תנועות ומחלקות הנוער. כתגובה לצו השעה הוקמה ועדת מנערים 710 בהובלת אגף מנהל חברה ונוער ממשרד החינוך שקיימה תהליך בן שישה חודשים של כלל הארגונים ומשרדי הממשלה השותפים בחינוך הילדים והנוער בישראל. התכנית נועדה להדגיש בחשיבות החינוך הבלתי פורמלי ברשויות המקומיות בשגרה ובחירום. במסגרת התהליך נוסחו הסכמות רחבות ונבנה חזון משותף לחינוך הבלתי פורמאלי בישראל, וכן גובשו המלצות פרקטיות בעניין.¹⁴⁴

2.6.4.2 מכינות קדם צבאיות

על פי הערכת משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות, תלמידי המכינות הקדם צבאיות קיימו התנדבות עם כ-22,000 ילדים ונוער בצל המלחמה, ביניהם: כ-6000 ילדים ונוער הנמצאים במסגרות חוץ ביתיות ובחינוך ההתיישבותי, כ-1,600 ילדים ונוער עם צרכים מיוחדים/מוגבלות - בבתי ספר ייחודיים, בתנועות נוער, בהתנדבות פרטנית וכ-2,000 ילדים ונוער בסיכון - בפנימיות, בחינוך לא פורמלי ובמסגרות בית ספריות עם ילדים ונוער בסיכון.¹⁴⁵

2.6.5 תזונה בריאה

לפי דיווחי אגף התזונה במשרד הבריאות, בני נוער סובלים ממגוון בעיות תזונתיות בעקבות הטראומה, הפינוי והאובדן. יש עליה דרמטית בשכיחות בעיות של אכילה רגשית, עלייה בהפרעות אכילה מגוונות, אכילה לא בריאה והשמנה, והדברים באים לידי ביטוי בדיווחים מהשטח ומסקר שנעשה בקרב מפונים לעומת אחרים. בעניין הביטחון התזונתי לא קיים מידע ספציפי אך ניתן לזהות ירידה בנגישות למזון בריא בקרב חלקים ניכרים של האוכלוסייה.

¹⁴⁴ מסמך הסכמות רחבות: כלל השותפים לדרך חינוך הילדים והנוער בישראל / מנערים 710.

¹⁴⁵ דואר אלקטרוני מעומר צור, אחראי תחום מכינות, משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדוח (11.04.24).

על כן המלצת המשרד הינה לשים לב לדגלים אדומים של סימנים מחשידים להתחלה של הפרעת אכילה או עלייה לא רצונית במשקל וכן לאימוץ דפוסי אכילה לא בריאים. ולטפל באמצעות הגעה לתזונאית בקופות החולים הקרובה למקום המגורים.¹⁴⁶

2.6.6 ילדים ונוער עם מוגבלות

במסגרת מצב החירום שהחל במדינה, אנשים עם מוגבלות ובני משפחותיהם ניצבו אף הם בפני מציאות של העתקת מקום מגורים, צורך מוגבר בשירות והתאמות להנחיות ביטחון ובריאות בעת מלחמה. מטעם זה ועל מנת לזהות את צורכי השעה עבור ילדים ונוער עם מוגבלות ולתת מענים הלכה למעשה, **הוקם השולחן הבין מגזרי לילדים ולנוער עם מוגבלות במערכת החינוך במהלך מלחמת 'חרבות ברזל'**. השולחן הוקם בהובלה משותפת של נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות מטעם משרד המשפטים והאגף לחינוך מיוחד מטעם משרד החינוך, ובשותפות גורמי הרווחה והבריאות, נציגי פיקוד העורף, נציגות השלטון המקומי, נציגי החברה האזרחית וכן הורים לילדים ונוער עם מוגבלות במערכת החינוך. תחת השולחן המרכזי פעלו שלושה צוותי משנה: ההיבט הטיפולי לילדים ונוער עם מוגבלות- מפונים ובעורף, מענה הפוגה בחרום למשפחות בהם ילד או נער עם מוגבלות; שיתופי פעולה ויוזמות בין משרדי הממשלה לארגונים מהחברה האזרחית.¹⁴⁷

בשולחן עלה כי המלחמה הובילה לקשיים ייחודיים שכן המרחבים המוגנים הקיימים ברחבי הארץ לא היו בהכרח נגישים לאנשים עם מוגבלות. בשל כך משפחות התפנו באופן עצמאי וכן עלתה דרישה לפינוי גם מרשויות שאינן חלק מהחלטות הממשלה בעניין, אך מוכרים לרווחה כמשפחות עם מוגבלות ללא עורף משפחתי יציב וללא מיגון בבית. אלו פנו למתקני קליטה שהקצתה המדינה. יש לציין כי על פי דיווחי המשפחות המקומות אליהם התפנו לא היו נגישים דיים, עניין שגרם למעברים תכופים במסגרת הפינוי.¹⁴⁸

התנהלות בזמן אזעקה כלפי ילדים ונוער עם מוגבלות:

משרד החינוך, תוך היוועצות עם נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות פרסם נוהל מסודר לאופן ההתנהלות בזמן אזעקה כאשר מדובר בתלמידים עם מוגבלות. כמו כן, בעקבות פעילות השולחן הבין מגזרי ובשותפות משרד החינוך פיקוד העורף והשלטון המקומי, תפיסת ההפעלה של אופן הירידה מרכב הסעה בזמן אזעקה שונתה והנחיות הבטיחות ביציאה מן הרכב עודכנו בהתאם. השולחן הבין מגזרי פעל כך שההנחיות תהינה זהות לתלמידים עם וללא מוגבלות.¹⁴⁹

חוק חינוך מיוחד (הוראת שעה- חרבות ברזל) (הארכת זכאות), תשפ"ד-2023:

בצל מצב החירום ועל מנת לאפשר לגורמי המקצוע להקדיש את זמנם לעשייה הנדרשת בצל המלחמה ולייעל את ההליכים המנהליים עבור כלל השותפים, אושרה בכנסת הוראת שעה הקובעת כי הזכאות לשירותי חינוך

¹⁴⁶ התייחסות רונית אנדולט משרד הבריאות מתאריך 09.06.24.

¹⁴⁷ פירוט אודות עבודת השולחן ניתן לראות כאן.

¹⁴⁸ דואר אלקטרוני ממנחם גולדין, מנהל תחום חינוך ומחלקת שילוב בקהילה, נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, משרד החינוך למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטת הדו"ח (23.06.24).

¹⁴⁹ לעיון במסמך הנהלים לחצו כאן.

מיוחדים לכלל התלמידים הזכאים מתוך ועדת זכאות ואפיון, תוארך אוטומטית בשנה אחת, בהתאם למפורט בהוראה.¹⁵⁰

אגף חינוך מיוחד פרסם מסמך עקרונות ללמידה מרחוק עבור התלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים במצב החירום וכן מסמך ובו [מודלים ללמידה פוזיט](#) בחירום. ניתנו הרצאות מקוונות להורים ולצוותי חינוך בנושאים רלוונטיים למצב החירום במגוון שפות, כולל בשפת הסימנים. לשירות המידע הארצי שמפעיל משרד החינוך, גויסו מטפלות באמצעות אומנויות מהחינוך המיוחד, למתן מידע ולמענה רגשי להורים ולתלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים. בנוסף, הוקמה כתובת מייל ייעודית למתן מענה לפניות של תלמידים והורים כבדי שמיעה וחרשים.¹⁵¹

2.6.7 הבטחת נגישות לבית משפט במצב החירום

כידוע, בתחילת המלחמה והמצב המיוחד בעורף, שר המשפטים הודיע על מצב חירום בבתי המשפט וצומצמו הדיונים בבתי המשפט השונים, כך שרק הליכים דחופים המשיכו לידון בהתאם לתקנות בתי המשפט ולשכות ההוצאה לפועל (סדרי דין במצב חירום מיוחד), התשנ"א-1991. בין הליכים אלה – סעדים דחופים בענייני אימוץ, תובענה בעניין החזרתו של קטין חטוף, בקשות לסעד דחוף במזונות או הבטחת קשר עם קטין, בקשות דחופות מכוח חוק הנוער (טיפול והשגחה) לאישור צו חירום או נקיטת אמצעים זמניים, הליכים פליליים בעניינם של נאשמים קטינים עצורים ועוד. בהמשך תוקנו התקנות בהתאם להמלצות יעוץ וחקיקה (משפט ציבורי חוקתי) והנהלת בתי המשפט ונוספו גם דיוני קדם משפט בהליכים בבית המשפחה והליכים בבית המשפט לנוער, למעט דיוני ראיות בהליכים פליליים (תיקונים לתקנות שנעשו במהלך חודש נובמבר 2023). זאת מתוך מחשבה כי אי קיום דיונים, לאורך זמן בהליכי נוער, עשוי להביא לפגיעה בקטינים ובהוריהם ולכן ככל שניתן להרחיב את קיום הדיונים בבתי המשפט, יש להרחיב לדיונים חשופים אלה. לאחר שההודעה על מצב החירום בבתי המשפט פקעה בסוף חודש נובמבר, התקין שר המשפטים את תקנות סדרי דין בתי המשפט (סדרי דין בבתי המשפט ובבתי הדין הדתיים הדרוזיים) (חרבות ברזל) (הוראת שעה), התשפ"ד-2023, במסגרתן ניתנו הקלות לבעלי דין מקבוצות מסוימות שהושפעו ממצב החירום (מי שהוא חטוף או נעדר או בן משפחתו, מפונה מביתו, קרוב משפחה של אדם שנהרג בפעולות איבה או בפעולות מלחמה, או חיילי מילואים). בהמשך, נערכו תיקונים בתקנות, עד לחזרה למתכונת עבודה מלאה בכלל המערכת של בתי המשפט בסוף חודש פברואר.

2.6.8 ילדים ונוער עולים

בבוקר ה-08.10.23 הונחו מנהלי כלל מחלקות הקליטה ליצור קשר עם כלל העולים על מנת לסייע, לתת מידע ולמפות צרכים ייחודיים. כבר באותו היום נעשו הדרכות למלווי העולים ברשויות המקומיות על מנת לסייע לעולים החדשים. מתקציבים הניתנים לרשויות המקומיות חילקו מחלקות הקליטה ערכות הפעלה לילדים ונוער ונעשו פעילויות במקלטים ובזום.

¹⁵⁰ חוק חינוך מיוחד (הוראת שעה – חרבות ברזל) (הארכת זכאות), תשפ"ד-2023.

¹⁵¹ דואר אלקטרוני מקרן רוט איטח, מנהלת אגף תוכניות סיוע ומניעה, שירות פסיכולוגי חינוכי, משרד החינוך למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטת הדו"ח (24.06.24).

בנוסף לכך, אגף הרווחה במשרד העלייה והקליטה מימן סל מענים גמיש בתוכו מימון מגוון שירותים פרטניים לילדים ונוער עולים. בין המענים שמומנו היו ציוד לתינוקות, אבחונים רגשיים ודידקטיים, טיפולים רגשיים ועוד.

אגף חינוך ושפה חילק כ-2,500 מחשבים ב-45 רשויות מקומיות בעבור ילדים ונוער עולים על מנת לאפשר להם למידה מרחוק וצמצום פערים לימודיים. המחשבים כוללים חיבור לאינטרנט מרחוק והדרכות בשפות שונות. החלוקה נעשתה במיזם משותף עם עמותת 2B Friendly.

אגף הרווחה במשרד העלייה והקליטה יצא בתוכנית יחד עם עמותת "תפנית בחינוך" כדי לאתר את בני הנוער שאינם משולבים במסגרות נורמטיביות, לבנות להם תכנית אישית אשר תיתן מענה לצרכיהם הרגשיים והחברתיים ותשלב אותם בהקדם במסגרת המתאימה להם. התוכנית כוללת איתור ומיפוי של בני הנוער, מעטפת רגשית אישית וקבוצתית לכל עולה.

בנוסף, משרד העלייה והקליטה פעל בכמה מישורים על מנת לשמור על הבריאות הרגשית של אוכלוסיית הילדים והנוער העולים. בין היתר משרד העלייה והקליטה דרך אגף הרווחה של המשרד הפעיל וובינרים וסדנאות בתחום החוסן דרך עמותת "משאבים". הסדנאות התקיימו בחמש שפות: אנגלית, ספרדית, צרפתית, אמהרית ורוסית, וכללו תכני חוסן שונים כמו חרדות ופחדים, התמודדות עם כעסים, כלים להרפיה ועוד. בסדנאות השתתפו מאות בני נוער. בנוסף לסדנאות המקוונות נעשו גם סדנאות פרונטליות כאשר התרחשו בחמישה מפגשים בני שלוש שעות בפרסה ארצית בהתאם לבקשת רשויות מסוימות.¹⁵²

משרד העלייה והקליטה מפעיל תוכניות פל"א ויע"ל, תכניות חינוך המתקיימות אחר הצהריים בבתי הספר ומאפשרות לתלמידים עולים ארוחת צהריים, חיזוק העברית, תגבור לימודי וחיזוק רגשי חברתי.¹⁵³ במסגרת תכנית קליטה מיטיבה נתן דגש על ליווי משפחות עולים בהם ילדים ונוער עם צרכים מיוחדים באמצעות עו"ס ומלוות משפחות. הליווי כלל מיצוי זכויות, תיווך, השמה במסגרות לימוד ועוד.

על פי הערכת **משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות**, תלמידי המכינות הקדם צבאיות (בעיקר החניכים הנמצאים במכינות בכפרי הנוער בהם יש נוער נעל"ה) קיימו התנדבות עם כ-800 ילדים ונוער עולים בזמן המלחמה.¹⁵⁴

2.6.9 עשיה במישור הבין-לאומי

ייעוץ וחקיקה (בין לאומי) במשרד המשפטים מקיימים מעקב שוטף אחר השיח וההתבטאויות בהיבטי זכויות ילדים ונוער בזירה הבינלאומית, בדגש על ועדת האו"ם לזכויות הילד ודיווחים של מועצת זכויות האדם של האו"ם בנושאי ילדים ונוער.

¹⁵² דואר אלקטרוני משלו פימה, לשכת מנכ"ל, משרד העלייה והקליטה למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין מענה למכתב הבקשה לאיסוף הנתונים. (14.03.2024).

¹⁵³ דואר אלקטרוני משלו פימה, לשכת מנכ"ל, משרד העלייה והקליטה למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין מענה למכתב הבקשה לאיסוף הנתונים. (14.03.2024).

¹⁵⁴ דואר אלקטרוני מעומר צור, אחראי תחום מכינות, משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטות הדוח (11.04.2024).

הופעת המשלחת הישראלית בוועדה לזכויות הילד נקבעה מחדש לחודש ספטמבר 2024 לאחר דחייתה בשל אירועי 7 באוקטובר. כמו כן, בעקבות אירועי ה-7 באוקטובר והלחימה מאז, הוועדה העבירה רשימת שאלות ייעודיות, עליה התבקשנו להעביר מענה בחודש יוני 2024, כאשר כעת מצוי המענה בשלבים מתקדמים ובמקביל החלה היערכות להופעה עצמה.¹⁵⁵

¹⁵⁵ דואר אלקטרוני מהילה טנא, ייעוץ וחקיקה (בין-לאומי) למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין מענה למכתב הבקשה לאיסוף הנתונים. (14.03.2024).
דואר אלקטרוני מהילה טנא, ייעוץ וחקיקה (בין-לאומי) למיכל גולד, המתאמת הממשלתית לזכויות ילדים ונוער, החטיבה החברתית, משרד המשפטים בעניין תגובה לטיטת הדו"ח (13.06.2024).

3. המלצות

כאמור לעיל, דו"ח זה נכתב לבקשת מנכ"ל משרד המשפטים, במטרה להציג בפני ועדת המנכ"לים הקבועה לזכויות ילדים ונוער בראשה הוא עומד, תמונה אודות מצבם של ילדים ונוער במלחמה, לפרוש את הפעילות והצוותים הפועלים בנושא לצורך תיאום הפעילות הממשלתית, להצביע על סוגיות עיקריות הדורשות טיפול בין משרדי ולסייע לוועדת המנכ"לים לקבל החלטות מושכלות בעת הזו.

הדו"ח התייחס לאוכלוסיות שזוהו כפגיעות במיוחד, לצד התייחסות לכלל הילדים והנוער בישראל, ובהן: ילדים ונוער שנרצחו וילדים ונוער במשפחות חללים או נרצחים; ילדים ונוער שהתייתמו מהוריהם; ילדים ונוער ששכלו אחים; ילדים ונוער שנחטפו, שחזרו מהשבי וכן ילדים ונוער שיש במשפחתם חטופים או שבים מהשבי; ילדים ונוער במשפחות שפונו מבתייהם או התפנו עצמאית, לרבות ילדים ונוער שחזרו לבתייהם; ילדי משפחות מילואים; ילדים ונוער שנפצעו וילדים ונוער שהוכרו כנפגעי פעולות איבה.

על סמך העבודה שנעשתה בעת גיבוש דו"ח זה, ובהתבסס על דיונים מקצועיים בפורומים השונים וכן על המלצות השולחן הבין מגזרי לילדים ונוער במלחמה, גובשו המלצות ותובנות שיובאו להלן. בחלק מהנושאים, ההמלצה היא לשמר פרקטיקה או מנגנון שנמצא יעיל ומוצלח. בחלק מהנושאים יובאו המלצות לשיפור המנגנונים או לשימת זרקור על סוגיות שנמצא כי יש להעמיק בהן והכל במבט צופה פני עתיד ומתוך תקווה ושאיפה להיטיב את המענה הממשלתי הניתן לילדים ולנוער.

3.1 מסד נתונים אגרגטיבי (שאינם מזוהים) ממשלתי - מתעדכן ואחיד אודות ילדים ונוער

החל מימי המלחמה הראשונים ועד לשלבי גיבוש דו"ח זה, עולה צורך אקוטי במסד נתונים אחיד, משותף ומתעדכן לכלל משרדי הממשלה. ויודגש כי הכוונה לנתונים אגרגטיביים, שאינם מזוהים. הדבר עלה ביתר לשאת לגבי אוכלוסיות שנדרשו לקבל מענה ייחודי בעקבות מצב החירום, כגון ילדים ונוער שפונו מביתם, ילדים ונוער עם מוגבלות ועוד.

מלאכת גיבוש הדו"ח לימדה כי דרך איסוף הנתונים משתנה ממשרד למשרד בהתאם לצרכיו, כך למשל, משרד החינוך מגדיר ילד לפי שנת לימודים בעוד גופים אחרים מגדירים לפי תאריך לידה.

בנוסף, חסרה שפה אחידה והגדרה מוסכמת משותפת של מונחים הנוגעים לאיסוף הנתונים. כך למשל משרד החינוך מתייחס למונח "ילדים ונוער" לפי שנת לימודים, בעוד המוסד לביטוח לאומי למשל מתייחס לתאריך הלידה ולמועד בו מלאו 18 שנים. (ניתן שכדאי להציע שילדים ונוער זה עד גיל 18 או עד סיום שנת הלימודים, לפי המאוחר מביניהם) גם בהגדרות "ישובים מפונים" ואף בהגדרת "מתקני קליטה" נמצא כי יש פער בין המשרדים.

חשיבות מסד הנתונים האחיד היא קודם כל ליצירת שפה משותפת וזיהוי צרכים משותף, כמו גם היכולת להצליב נתונים ולהפיק מהם תובנות. בסיס נתונים אחיד הוא קריטי לשם קבלת החלטות מבוססות נתונים. יתרה מכך, במיוחד במצב של מלחמה, בו למרבה הצער הנתונים דינמיים ונדרש עדכון בתדירות גבוהה של הנתונים, נכון שהדבר ייעשה בידי גורם רשמי שירכז זאת, על מנת לייעל ולפשט את התהליך עבור המשרדים.

על כן מוצע לגבש "מפת ילדים ונוער במלחמה" בנושאים עליהם יוסכם, שתתבסס על הגדרות מוסכמות ונתונים שיתעדכנו בהתאם לצורך.

יוזכר כי במסגרת החלטת ממשלה 1786 בנושא תכנית לחיזוק ושיקום הצפון, הוטל על משרד ראש הממשלה ומערך הדיגיטל הלאומי, בשיתוף עם מטה היישום ובתיאום עם משרדי הממשלה הרלוונטיים, לגבש וליישם את מדיניות איסוף המידע הנדרש וניתוחו לצורכי חירום ושיקום, ובכלל זה בתחום הילדים והנוער, בתיאום עם יחידת התיאום הממשלתית לזכויות ילדים ונוער בחטיבה החברתית במשרד המשפטים.

3.2 העברות מידע בעת מלחמה

לצד הצורך הממשלתי בבסיס נתונים אגרגטיבי שאינו מזוהה לצורך קבלת החלטות, עולה הצורך בהעברות מידע פרטני בין משרדים שונים שנדרשים להעניק מענים לילדים ולנוער. כך למשל לצורך מתן מענה הוליסטי לילדים שהתייתמו או להבדיל לילד שהורו במילואים, נדרש כי המשרדים המספקים את המענים יקבלו את פרטי הילדים הרלוונטיים. ואולם, קושי מרכזי שחוזר על עצמו בסוגיות שונות ובגופים שונים הוא הקושי בקבלת מידע מהגופים השונים, וכן הפערים בנתונים ובמידע שהתקבלו מגופים שונים ביחס לאותן סוגיות.

דווקא במלחמה, כשנדרשים נתונים שאינם נדרשים בשגרה, לעתים מגופים שאינם "שחקנים" מוכרים בשגרה בהקשרי ילדים ונוער (דוגמת משרד הביטחון), **עולה קושי לאתר מי הגורם האמון על המידע בכל נושא, אליו יש לפנות בבקשה לקבלו, מה היקף המידע שנדרש ועוד.** אף שקיים מנגנון מוסדר להעברות מידע בשגרה, המלחמה לימדה כי נדרש מנגנון שונה, מהיר, פשוט וקצר יותר בעת חירום.

ראשית נדרש מיפוי של סוגי המידע הנדרשים וזיהוי ה"בעלים" של כל סוג מידע. נדרש לקיים עבודת מטה ובאמצעותה להבנות מראש, באופן עקרוני, אילו פרטי מידע נדרשים בעת מצב חירום, באיזה היקף, ולאילו צרכים. בתוך כך, נדרש להבין מהי התדירות הנדרשת בה יעודכן המידע שיועבר. לדוג' העברה חד פעמית, העברה עיתית או העברה מממשק מתעדכן אונליין. זאת מאחר, ולעיתים קרובות, בחלוף הזמן המידע אינו עדכני ונדרש לעדכנו.

מוצע לייעל את עבודת המשרדים בנוגע להעברת המידע בין גופים ציבוריים בהתאם לחוק הגנת הפרטיות ותקנותיו. זאת על סמך מיפוי מפורט כאמור מעלה, שיעשה על ידם מבעוד מועד, באשר לסוגי המידע הנדרשים לשעת חירום¹⁵⁶.

3.3 אוגדן זכויות ומענים בתחומים שונים

במסגרת עבודת הצוות הממשלתי לטיפול בילדים שנותרו ללא הורים, נערכה עבודה מעמיקה למיפוי זכויותיהם כפי שעלו מכלל הגופים ומשרדי הממשלה האחראיים על מיצוי זכויות אלה. על בסיס עבודה זו נערך "אוגדן זכויות ומענים" המכיל את כל המידע הנדרש עבור המשפחות. מלאכת גיבוש אוגדן הזכויות ומענים לימדה כי נדרשת היכרות ולעיתים העמקה בתחום הזכויות, ושאלות ההבהרה שעלו במהלך גיבוש

¹⁵⁶ במסגרת זו מוצע כי המשרדים יערכו מבעוד מועד ויאשרו ביניהם העברות מידע נדרש לשעת חירום כבר בשעת שגרה. כך שבעת חירום המידע יעבור מידית לידיהם.

האוגדן זיקקו את הצורך בהנגשת הזכויות והמענים. עוד לימדה עבודת גיבוש האוגדן, כי זכויות רבות ניתנות על ידי גופי ממשלה שונים וכי נדרש תיאום והיכרות הדדית של המשרדים עצמם עם מכלול הזכויות והמענים, לשם מתן מענה מקיף ושלם. ייחוד אוגדן הזכויות והמענים לילדים ונוער הצריך דיוק של הזכויות ובחינה של תחולתן לפי גיל, על מנת לדייק מהן הזכויות והמענים להם הילדים והנוער זכאים. יצוין כי גובש אוגדן זכויות ומענים גם למשפחות החטופים בעבודה משותפת שהובילה מנהלת החטופים.

מוצע לייצר בדומה לאוגדנים שכבר גובשו, אוגדני זכויות ומענים בתחומים נוספים שיזוהו שדורשים זאת, אשר ימפו את הזכויות הרלוונטיות לילדים ולנוער, וינגישו את הדרך למימושן.

3.4 צוותים ממשלתיים לטיפול בסוגיות בין משרדיות

ועדת המנכ"לים הקבועה לזכויות ילדים ונוער, הורתה על הקמת צוותים ממשלתיים ייעודיים לטיפול בסוגיות בוערות בצל המלחמה, שנמצא כי נדרש טיפול ממשלתי מתואם לגביהן, לשם מתן מענה הוליסטי לילדים ונוער. כך הוקם הצוות הממשלתי לתיאום טיפול בילדים שנותרו ללא הוריהם בהובלת משרד הרווחה והביטחון החברתי, וכן הוקם צוות ממשלתי לנושא שמירה על מוגנות ילדים ונוער במתקני הקליטה, בהובלה משותפת של המשרד לביטחון לאומי, משרד המשפטים ומשרד ראש הממשלה.

מנגנון עבודה כאמור ייצר אחריות ממשלתית משותפת ואפשר ייעול של התהליכים, למידה משותפת, דיוק המענים שניתנים, שיתופי פעולה נרחבים וצמצום של כפל מענים.

מוצע לשמר מנגנון עבודה זה של הקמת צוותים ממשלתיים ייעודיים לסוגיות שנולדו בשל המלחמה ודורשות טיפול ממשלתי מתואם. הדבר נכון גם למצב חירום עתידי וגם לטיפול בסוגיות שעודן מצריך העמקת טיפול, כמו למשל ילדי משפחות המילואים, שעלו ביחס אליהם סוגיות שונות שמצריכות חשיבה וטיפול.

3.5 כלי למיפוי המענים והשירותים הניתנים לילדים ונוער

כאמור לעיל, הפינוי המייד, פיצול הקהילות ואירועי השביעי באוקטובר הציפו אתגרים רבים ודרשו ממשרדי הממשלה מענה מהיר ומותאם למציאות החדשה והדינמית שנוצרה. לצורך כך עלה צורך משמעותי בקבלת תמונת מצב מעודכנת ומתעדכנת ככל הניתן של כלל המענים והשירותים הניתנים לילדים ולנוער אלו, על מנת לתאם בין המענים השונים, לזהות פערים, לייתר כפילויות להתאים מענים לצרכים ולמנוע מצב בו נותר אזור ללא מענה. לצורך כך, הוקמה בשיתוף מערך הדיגיטל הלאומי פלטפורמה דיגיטלית: **דש-בורד מענים לנוער במתקני הקליטה**. הדש-בורד מספק למשרדי הממשלה תמונת מצב מתעדכנת הכוללת נתונים אודות ילדים ונוער מפונים ומתפנים השוהים במתקני הקליטה, תוך כדי פילוח גילאי, חלוקה לפי רשויות קולטות ומופנות וחלוקה לפי בתי המלון. לצד זאת מספק הדשבורד נתונים אודות המענים הניתנים לנוער השוהה במתקני הקליטה, לרבות רשימת נותני השירותים, חלוקה לפי סוגי המענים השונים (לדוגמא טיפול רגשי פרטני, סדנאות והדרכות, מרחבי איתור ועוד), חלוקה לפי קהלי היעד של השירות ותחומי השירות, מיקום השירותים ברמה האזורית (רשות או מועצה מקומית) וברמת המלון. המידע ניתן הן באופן כללי והן באופן נקודתי על כל שירות ושירות.

למשרדים רבים ישנם כלים לאיסוף נתונים המספקים תמונת מצב רלוונטית למשרד, עם הנתונים והמענים הייחודיים לו. ייחודיות דש-בורד המענים לנוער, היא כי מדובר בכלי המשותף לכלל משרדי הממשלה, ובכך מאפשר לגבש תמונת מצב בין משרדית משותפת, ולהתוות מדיניות מתואמת בכל הנוגע למענים ולשירותים הניתנים לנוער הן ברמה הממשלתית הרוחבית, והן ברמה הפרטנית של כל אחד מהמשרדים ובכך ליצור פריסת מענים מותאמת צרכים.

מוצע להרחיב מנגנון זה כך שיחול על קבוצות נוספות לפי הצרכים עליהם יוסכם (למשל, גילאי לידה עד 12 ומפונים בקהילה) ולאפשר תיאום בין המענים השונים, תיאום בין הצרכים למענים ולמנוע מצב בו נותר אזור ללא מענה.

3.6 שימור כינוס ועדת המנכ"לים ופורום רב מגזרי

חשוב לשמר את כינוס ועדת המנכ"לים הקבועה לזכויות ילדים ונוער לדיון בסוגיות שעולות בצל המלחמה. הדבר מסייע לקבלת הכרעות בנוגע לסוגיות בין משרדית דחופות העולות במלחמה כמו גם קבלת תמונת מצב רחבה על ענייניהם של הילדים והנוער. כמו כן במהלך המלחמה פעל שולחן הרב מגזרי, אשר אפשר הצפת צרכים, היכרות בין המענים והתחומים השונים ומתן זרקור על סוגיות שדורשות טיפול ממשלתי. לכן מוצע לשמר פורום רב מגזרי שיפעל בחירום.

3.7 שיתוף נוער

במהלך פעילות משרדי הממשלה התקיימו תהליכי שיתוף נוער שונים. בנוסף, למן היום הראשון של פעילות השולחן העגול בנושא ילדים ונוער במלחמה, חברים בו גם נציגי נוער. זאת מתוך הבנה כי השתתפות נוער באיתור צרכים וגיבוש מענים הקשורים אליהם צריכה להיות חלק אינטגרלי בכל עבודת איתור צרכים וגיבוש מענים ביחס אליהם. בדומה, בפני ועדת המנכ"לים הקבועה שתתכנס בחודש יולי, יציגו נציגי נוער סוגיות חשובות מצדם בצל המלחמה.

במסגרת השולחן הרב מגזרי, גם התקיימו תהליכי שיתוף נוער, בהשתתפות משרד המשפטים, הרווחה והביטחון החברתי והחינוך, ובהם עלו נושאים לקידום המענים עבורם בתחומים שונים. ההצעות התמקדו בפנאי משמעותי ומענים חברתיים, מענים לימודיים מענים רגשיים, ביום שאחרי ובצעדים נוספים.

מוצע למסד מנגנון זה של שיתוף נוער כך שהשתתפותם תהיה חלק אינטגרלי במלאכת איתור הצרכים וגיבוש המענים הקשורים אליה.

3.8 היערכות למערכה נוספת או חירום עתידי

על מנת להטמיע את התובנות שנאספו במלחמה הנוכחית, ועל מנת להבטיח קיומן של פעולות ממשלתיות ומנגנונים שיסייעו לשמור על ביטחונם הרגשי, פיזי ונפשי של הילדים והנוער גם במצב מלחמה, חשוב לשמר מנגנונים שנבנו בעת המלחמה הנוכחית, לצד פיתוח מנגנונים שטרם פותחו. כך למשל חשוב לשמר את אלה:

א. שימוש בבתי ספר כמתקן לקליטת תושבים מפונים או לצורך מתקן צבאי, ייעשה כמוצא אחרון. זאת על מנת להבטיח שמירה על רצף חינוכי רגשי בילדים ובנוער, אשר יכלו לשמור על שגרת למידה

לולא השימוש בבית הספר לצורך פינוי או מתקן צבאי. יש לקבוע ששימוש כאמור ייעשה רק לאחר שמוצו האפשרויות האחרות, כגון פינוי לבתי הארחה, אכסניות ובתי מלון. ככלל, הצורך בשמירה על שגרה חינוכית ככל הניתן בנסיבות, מלמד על חשיבות שמירת כלל זה גם בפינויים עתידיים ככל שיידרשו.

- ב. **שימוש במענים שניתנים לילדים ונוער בשגרה לצרכי מלחמה, ייעשה כמוצא אחרון ולפרק הזמן הקצר ביותר.** כך למשל, בתחילת המלחמה עלה הצורך להסב את המוקד להגנת ילדים ברשת (מוקד 105) למוקד למשפחות הנעדרים בעקבות המלחמה. ואולם משהוקם מוקד ייעודי לכך, ובעקבות פניית השולחן, הושב המוקד לייעודו המקורי להגנה על ילדים. שימור מענים מעין אלה מקבל אף משנה חשיבות דווקא בעת מלחמה.
- ג. **ככל שיידרש חלילה פינוי תושבים נוסף יש חשיבות גדולה כי במערכת השיקולים העתידיים לפינוי תושבים, יילקחו בחשבון גם היבטים הנוגעים לשמירה על מוגנותם של ילדים ונוער, כגון:**

1. קיומו של מאבטח/שומר/ בודק בכניסה למתקן.
2. בחינת מאפייני מתקן הקליטה המיועד ומוגנות הסביבה החיצונית בה הוא נמצא, על מנת למנוע מצבים בהם שוהים מפונים עם ילדיהם במקומות שאינם מאפשרים מוגנות. כך למשל, מיקום המתקן באזור שאינו בטוח לילדים ונוער, לינה במרחבים פתוחים ללא הפרדה של חדרים, ועוד.
3. עדיפות לשמירה על שלמות הקהילה תוך מאמץ להימנע מפיזור על פני מתקני קליטה רבים ובאזורים שונים ברחבי הארץ, וככל שניתן לבסס את החלוקה למתקני קליטה על המבנים הקהילתיים הקיימים (לדוגמא, פינוי על בסיס חלוקה שכונתית או בית ספרית), בנוסף על התחשבות בצרכי המפונים ורצונותיהם.